

Ung läsning

Samtal om boken och livet, ortens poesi, inre motivation, gemensam läsning, bokcirkel med ALMA-pristagare, ungdomsrådet.

KULTURRÅDET

När unga får ordet

Träff för läsfrämjande 2023 samlade över 1 100 läsfrämjare från hela landet. På temat Ung läsning bidrog forskare, lärare, bibliotekarier, projektledare, författare, läsambassadören Nioosha Shams och inte minst ett ungdomsråd. Ungdomsboksförfattaren och ståuppkomikern Melody Farshin var programledare tillsammans med George Asaad, gymnasieelev och med i ungdomsrådet. Vi vill dela den här skriften med dig som på olika sätt arbetar med läsfrämjande och vill veta mer om vad som händer på läsfrämjandeträffen. Vi hoppas att den kan vara ett inspirerande underlag till många samtal.

Kulturrådet är arrangör av läsfrämjandeträffen med stöd av Läsrådet, som är rådgivande och en del av Kulturrådets omfattande arbete inom läsfrämjande. Kulturrådets arbete syftar till att uppfylla de nationella målen för litteratur- och läsfrämjande: Alla i Sverige ska, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar, ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet. Läsrådet har bidragit i planeringen av träffen med sin samlade expertis och flera av Läsrådets ledamöter syntes i olika programpunkter. De två halvdagarna avslutades med ett gemensamt samtal mellan generaldirektörerna för Kulturrådet, Skolverket och Myndigheten för tillgängliga medier om hur den nationella nivån samordnar sig för att stötta det läsfrämjande ekosystemet.

Kulturrådet har i uppdrag att initiera, samordna och följa upp läsfrämjande verksamhet av nationellt strategiskt intresse. Vi fördelar stöd, sammanställer och sprider kunskap. Vi ser samverkan som en nyckelfaktor för att lyckas med vårt uppdrag. Myndigheter och läsfrämjande aktörer behöver arbeta mer tillsammans och dra nytta av varandras uppdrag, kompetens och kontaktnät. Träff för läsfrämjande är en del av den kraftsamling för läsfrämjande som äger rum runt om i landet.

Den programpunkt som uppskattades allra mest under de två halvdagarna var när ungdomarna själva fick prata om sin läsning och intervjua författaren och ALMA-pristagaren Laurie Halse Anderson. Det är mycket vi kan få veta om läsvanor hos ungdomar genom forskning och statistik och debatter, men ungdomarna själva har också mycket kunskap om varför de läser eller inte. Det förstod Nioosha Shams, Sveriges läsambassadör 2022–2024, när hon satte samman ett ungdomsråd för att tillsammans med henne arbeta med ungas läsande och modersmålets betydelse.

Allt det här och mycket mer får ni ta del av i den här skriften. Skribenten Carmilla Floyd har skickligt sammanfattat innehållet och illustratören Kim W. Andersson står för de inspirerande teckningarna. Intervjuerna i skriften har redigerats och komprimerats för läsbarhet och tydlighet. Synpunkter som kommer till uttryck är de medverkandes egna. Slutligen tack till alla läsfrämjande kompetenta superhjältar som var med oss under träffen, lyssnande och deltog aktivt med frågor och i chatten – det är ni som gör det stora jobbet!

Kajsa Ravin
generaldirektör Kulturrådet
och Läsrådets ordförande

Innehåll

Nioosha Shams: Ambassadörer för unga läsare	6
Ali Alonzo, Sara Bergmark Elfgren, Ada Wester och Nioosha Shams: Att skriva för unga	12
Daniel Boyacioglu, Nora Khalil, Akila Mah och Simon Strömberg: Ortens poesi	22
Sofia Flodin, Eric Haraldsson Per Israelson och Ulrika Caperius: Finns den på engelska?	32
Martin Hellström: Samtal om boken och livet	42
Laurie Halse Anderson, Nevin Berwari, George Sarkes: Bokcirkel och mörka minnen	48
Filippa Mannerheim, Malin Carlsson, Peter Gärdenfors och Dilsa Demirbag-Sten: Vem ansvarar för ungas läsning?	52
Jenny Skånberg: Gemensam läsning – egna uttryck	60
Ulf Fredriksson och Melody Farshin: Läsflytet sjunker	64
Cecilia Gärdén: Digiteket för alla	70
Peter Fredriksson, Magnus Larsson, Kajsa Ravin: Jakten på den försvunna läsningen	74

Intervjuerna har redigerats och komprimerats för läsbarhet
och tydlighet.

Nioosha Shams

Ambas- sadorer för unga läsare

Kulturskribenten och författaren Nioosha Shams är Sveriges läsambassadör under 2022–2024. När hon utnämndes var hon den sjätte i ordningen och den yngsta dittills. Hennes uppdrag handlar om att inspirera barn och unga till läsning och vara en läsande förebild.

För att ungdomar ska kunna vara aktiva och delaktiga i det läsfrämjande arbetet har Nioosha Shams skapat ett ungdomsråd. Där ingår ett tiotal unga i gymnasieåldern som träffas en gång i månaden och däremellan deltar i allt från konferenser till lästräffar på bibliotek. Självkärl är de också förebilder och inspirationskällor.

– Jag vill lyfta ungas röster – inte bara arbeta *för* min målgrupp utan *tillsammans* med den. Så för mig är det otroligt mäktigt att 15–16-åringarna i Kulturrådets ungdomsråd är så modiga. De pratar framför kameror, står på stora scener och leder författarsamtal. De tar den platsen som är deras att ta, säger Nioosha Shams.

Ung läsfrämjare

George Asaad, 16 år, är medlem i ungdomsrådet och ledde i december 2023 Kulturrådets stora Läsfrämjandeträff, tillsammans med författaren och ståupp komikern Melody Farshin.

– Det var nervöst men fantastiskt, säger George Asaad.

Han samtalade med gäster och hanterade frågor från de över 1 000 deltagarna under den två dagar långa träffen som sändes digitalt. För George betyder läsning mycket.

– Läsningen är runt om mig hela tiden. På mobilen, i skolan, hemma. Läsningen hjälper mig att förstå mig själv, förstå andra och allt möjligt annat, säger han och berättar att ungdomsrådet hjälper Läsambassadören Nioosha Shams med idéer kring att främja läsning bland unga.

– Vi pratar om sådant som hur ungdomar väljer att läsa och vad de läser. Det ger henne bästa möjligheten att hjälpa ungdomar. Det är trots allt vi som ska läsa.

Levande förebilder

George Asaad tror att ett bra sätt att stärka ungas läsning är att prata mindre om dem som inte läser och mer om ungdomar som faktiskt gör det.

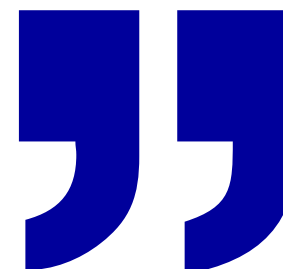
– Det kan vara uppmuntrande för läsarna och inspirerande för andra till att börja läsa.

Läsambassadören Nioosha Shams håller med och menar att en av ungdomsrådets uppgifter är att synas och visa att unga både läser och skriver själva.

– De blir förebilder för andra ungdomar när vi till exempel håller poesikvällar, deltar i Järvaveckan, Rinkeby Bokfestival och många andra träffar och evenemang. Det kommer vi att fortsätta med under mitt andra år som läsambassadör, och förhoppningsvis för alltid om jag får bestämma, säger Nioosha Shams.

Nioosha Shams är kulturskribent, författare och Sveriges läsambassadör med inriktning på ungdomar och flerspråkighet. Läsningen har lärt henne att "uppskatta människors skillnader, vara nyfiken på min omvärld och alltid sätta kärleken först".

Vi bad ungdomsrådet att dela med sig av tankar, känslor och krav på makthavare när det gäller läsning i skolan och på biblioteken.

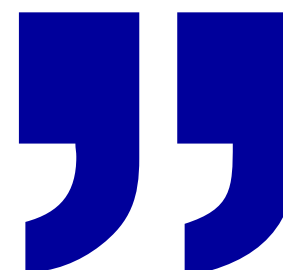
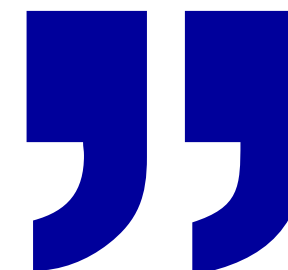

Det ska vara mer skönlitteratur i skolan ... det väcker mer känslor ... man blir mer intresserad och lär sig att se saker från olika perspektiv.

George Asaad

Jag tycker att det är viktigt att ungdomar får ha kvar sitt arv och sin flerspråkighet.

Akila Mah

Om biblioteket har aktiviteter som ungdomar gillar, lockas de att komma dit och får en känsla av att det är roligt att läsa.

George Sarkes

TACK MAMMA, TACK PAPPA

Vad gör mig till mig?

En lång tid visste jag inte om jag någonsin skulle få veta vad det var, jag kan fortfarande inte säga att jag vet allt om min identitet.

Men lite av det jag vet är...

Att jag är stoltast över mitt band till min pappas land, min relation till min religion, min starka arbetsmoral som jag har fått från att se min pappa jobba dagar och nätter genom att slita sönder sin kropp för att hans familj ska ha ett hem och mat på bordet.

Att tack vare att min mamma jobbat hårt med att uppfostra sju barn, tagit hand om ett hem och varit med oss på sjukhuset när vi var sjuka ser jag fram emot att en dag ha en egen familj.

Att jag har haft äldre syskon som varit där för mig och visat genom sina egna kamper hur jag ska ta de rätta besluten.

Det som gör mig till mig är allt detta tillsammans.

Allt som jag värderar i livet är det jag sett mina föräldrar kämpa för att jag en dag ska ha.

Jag vill säga tack mamma, tack pappa för allt ni har gjort och fortsätter att göra för mig, allt ni har gett upp för att jag ska ha en bra uppväxt.

Även om jag vet att inget jag gör eller säger någonsin kommer kunna ge tillbaka samma mängd kärlek som ni gett mig sen jag föddes ska jag alltid göra mitt bästa att ge tillbaka iallafall en del.

Förlåt för allt hemskt jag någonsin har sagt, gjort eller om jag fått er att känna något annat än uppskattad och älskad. Jag älskar er mer än någonting annat på denna planet.

Signerat en av era älskade barn

Akila Mah

Sara Bergmark Elfgren, Ali Alonzo,
Ada Wester och Nioosha Shams

Att skriva för unga

Vad kan locka unga att läsa böcker i konkurrensen med korta klipp och sms-noveller i mobilen? Här berättar ungdomsboksförfattare, förläggare och skribenter om sina utmaningar och möjligheter.

Under de senaste åren har larmrapporterna haglat om att unga läser allt mindre. Förslag på lösningar finns också, från mobilförbud i skolan till Kulturrådets nationella läsambassadör. Ali Alonzo, en ung poet och bokdebutant 2024, tror på att avdramatisera läsning för unga. Pratet om läsningens enorma betydelse kan skrämja bort i stället för att locka unga, menar han.

– Det känns ibland som om böcker för unga måste vara viktiga för att vara värda läsning. Ha en tydlig sensmoral eller behandla vissa ämnen. En del kanske har läst genrelitteratur som har stämplats negativt jämfört med annan litteratur. Jag tycker att ungdomslitteratur ska få bli mer lik det vi tillåter vuxenlitteratur att vara, mer lekfull, konstig eller meningslös!

Ali Alonzo saknar internetlitteraturen han växte upp med, där bloggar med korta dikter och noveller och gratis tidskrifter på nätet, fylldes av unga skribenters texter.

– Det har försvunnit, konstaterar han. Nu är det antingen snabba klipp, eller papperstidningar där barn publicerar små noveller och dikter. Jag vill se hemsidor med riktig litteratur som publiceras omgående och gratis!

Olika perspektiv

Författaren Sara Bergmark Elfgren, känd för verk som *Engelsfors-trilogin*, *Norra Latin*, och *Grim*, är en av dem som har framgångsrikt nått ut till unga läsare. Många av hennes ungdomsböcker har även fått en bred skara vuxna läsare. Sara Bergmark Elfgren betonar att det inte finns en enda rätt väg att skriva en bra ungdomsbok på.

– Ungdomar är precis som andra människor, med olika smak, och olika förutsättningar. Och det kan ju bli hur fel som helst om man försöker vara "nere med kidsen". Jag skriver utifrån mitt perspektiv men det behövs många fler och olika röster.

Hon efterlyser mer bredd inom ungdomslitteraturen både när det gäller vilka som skriver och vilken typ av böcker som skrivs.

– Tyvärr är tendensen snarare att det ges ut allt mindre ungdomslitteratur, för att det säljer allt sämre. Det blir en ond cirkel.

Bokförläggaren Ada Wester tillhör de som strävar efter att inkludera fler röster och perspektiv inom ungdomslitteraturen. Hon ser ungdomslitteraturen som den kanske viktigaste genren, men även en av de svåraste att skriva inom.

– Det är ofta under ungdomsåren som det avgörs om en person kommer att fortsätta läsa i resten av livet eller inte, säger Ada Wester.

– Läsningen kan betyda mycket för unga men det är så mycket annat som drar i den åldern. Vi kan inte förvänta oss att unga ska läsa om det inte är riktigt bra. När man plockar upp en bok och börjar läsa ska man inte kunna sluta. Om du tycker att det är jobbigt att läsa ska det vara värt att fortsätta. Det kräver både talang och hårt arbete. Som förläggare är det mitt ansvar att se till att det blir så bra som möjligt.

Tonårstips till skrivande

Som Kulturrådets och hela Sveriges läsambassadör möter Nioosha Shams många tonåringar som tycker att ungdomar borde vara mer delaktiga i skrivandet av ungdomsböcker. Inte bara genom att skriva själva men för att ge råd under skrivandeprocessen.

– Författare som Nora Khalil har arbetat med grupper av tonåringar när hon har skrivit sina böcker. Hon har även dialog med unga via Instagram, säger Nioosha Shams.

– Det kanske är ett sätt som fler borde prova, säger Sara Bergmark Elfgren. Hon har själv inte jobbat så och tror inte att det passar just henne. Men när ett manus till en ungdomsbok är klart, låter hon unga i den åldern läsa och tycka till.

När Sara Bergmark Elfgren skriver tänker hon inte så mycket på att hon skriver för eller om en ungdom, utan mer på hur hon själv kände sig, och själv ville läsa, som ung.

– Jag tyckte att jag var en kompetent person med åsikter och koll. Det gör att jag i mitt skrivande utgår ifrån att unga är kompetenta och komplexa, att de har egna tankar och åsikter. Sedan har vi mindre erfarenhet i den åldern och det måste jag som författare ta hänsyn till ibland. Då försöker jag smyga in sådant man som läsare behöver veta för att kunna förstå. Jag tror att man ändå måste utgå från sig själv och vilken sorts historia just jag kan berätta, säger hon.

Ada Wester vet att skrivprocessen kan se väldigt olika ut för olika författare men tror att själva kärnan i en bok måste komma inifrån.

– En bra berättelse kommer ofta från författarens eget barn- och tonårs-jag. Det handlar om hur det är att vara människa. Det är inte alltid nödvändigt att kunna identifiera sig med karaktärerna genom att de pratat precis som läsarna själva gör. En bra historia, starkt språk och humor kan vara viktigare.

Locka till läsning

Poeten Ali Alonzo tror att poesin kan vara en bra ingång om den presenteras på rätt sätt. Själv tycker han att svenskundervisning i grundskolan lade för mycket tid på att analysera äldre dikter med ett ålderdomligt språk som ibland var svårt att förstå.

– Vi behöver förmedla till unga läsare att om du läser en dikt och tycker att den är vacker men inte fattar vad den betyder, så är det okej. Eller om du förstår den men tror att du har fel, så är det också okej. I början tror jag att poesin kan spela en viktig roll i att vara lättillgänglig. Den är kort och luftig och det är inte alls lika läskigt att öppna en diktbok som en tjock roman. Du behöver inte läsa den kronologiskt heller. Många av mina kompisar som har varit rädda för poesi har läst en kort dikt och blivit förvånade. Sagt att "Det här är ju jätteroligt!".

Läsambassadören Nioosha Shams får nästan dagligen frågor från föräldrar, lärare och bibliotekarier om hur de ska få unga att läsa.

– Ett problem som jag har upptäckt är att de vuxna inte tipsar om läsning som de själva tycker om. Ibland läser de inte heller själva, eller tycker att läsning är viktigt. Vuxna behöver visa deras egen väg in i läsningen för att kunna inspirera de yngre.

Nioosha Shams har sett allt fler korta noveller dyka upp i flödet i en slags sms-form på video. Små berättelser där läsaren följer en konversation mellan människor.

– En sorglig kärlekshistoria där man i slutet får veta att han krockade med bilen och då blev sms:et grönt för det kom aldrig fram. Det är väldigt starka berättelser som kanske kan fungera som de där snabba kickarna för att sedan komma in i litteraturen. Kanske är det vår tids bloggpoesi?

I digitala kanaler har allt fler unga själva tagit tag i läsningen och skapat intresse för vissa böcker och författare.

- Det blir en slags storm som väcker nyfikenhet, säger Nioosha Shams och får medhåll av författaren Sara Bergmark Elfgren.
- Många unga föredrar ju pappersböcker just nu för att det har varit en hype på TikTok. Men jag tror också att det finns en längtan hos både unga och vuxna efter att få gå in i någonting där man inte kan bli nådd. Att det inte finns någon som kan ändra i texten för att den är tryckt.

Skrivande som ingång

- Att skriva själv är också en väg in i läsningen, anser Ali Alonzo. Utöver det egna skrivande, arbetar han redaktionellt med bland annat kollektivet Babo, för äldre unga och vuxna, och ungdomstidningen Ponton för de yngre. I Babo handlar det om att skapa en mångfald av uttryck i urvalet av texter och ju äldre en textförfattare är, desto hårdare känner Ali att han kan vara.
- För Ponton måste vi refusera nästan hälften och det är stressande att säga nej till 13-åringar, säger han. Jag tittar på vilken potential som finns i texterna. Blir jag imponerad av hur de har tänkt? Finns det intressanta grepp eller roliga teman. Det är en väldigt stressfylld position att få in massa texter från 13-åringar och säga nej till hälften.

Vad vill unga läsa?

Vill unga helst läsa böcker som speglar deras vardag på ett trovärdigt sätt? Ada Wester tror att det har varit så, men att det håller på att förändras. Hon vill se fler berättelser som lyfter sig över vardagen och tar med läsaren in i något "mystiskt, fantastiskt eller väldigt läskigt".

- För tidigare generationer handlade läsningen av ungdomsböcker om att inte vara ensam i att känna sig på ett visst sätt. Att det finns någon mer som har det precis som jag. Det jag inte pratar med någon om eller det som händer i skolan, eller i mig.

Men nu kan unga människor så snabbt och enkelt få tillgång till andras upplevelser och tankar via sociala medier, vare sig det handlar om identitet, olycklig kärlek eller mobbning, menar Ada Wester. Och det är klart att det kan vara mycket starkare, och upplevas som mer verkligt att höra en person berätta om något som hänt samma dag.

- Därför kanske dagens unga hellre vill läsa om någonting som höjer sig över deras vardag, något annat än bara det riktigt verkliga. Å andra sidan är det förstås en helt annan sak att få komma in i en annan människas huvud så länge och så djupt som man gör i en bok. Och det kan inte ersättas av sociala medier.

En ljus framtid?

Ungdomslitteratur står inför en rad utmaningar. Kan den behålla sin relevans och betydelse, eller kommer den nedgående spiralen att fortsätta i takt med ett ständigt ökande utbud av digitala alternativt? Nioosha Shams tycker att skolan måste ta ett stort ansvar.

- Det är ju där vi verkligen har möjlighet att ge avsatt tid och utrymme till att läsa en viss bok och skapa lika villkor för alla, så att man kan vänja sig vid, träna sig på och sedan fortsätta att läsa även hemma.

Sara Bergmark Elfgren menar att den frågan kan ställas om all litteratur – även vuxna läser mindre idag.

- Vi lever i ett samhälle där man ska få snabba kickar hela tiden, men jag tror att många längtar efter något annat också. Både unga och vuxna måste få en chans att ta tillbaka utrymme för att bara sitta, tänka långa tankar och gå in i andra världar.

– Vi måste komma bort ifrån att söka det omedelbara hela tiden. Jag tror att vi som människor mår väldigt bra av de längre resonemangen och upplevelserna. Att få det lugnet och kunna spegla sig i litteraturen på det sättet.

Ada Wester hoppas på en uppgång liknande den som kom för ett drygt decennium sedan.

- Då kom några riktigt starka titlar som "alla" läste, även vuxna. Vi behöver ett sådant fenomen! Jag har ingen aning om vad det kan bli men jag hoppas på något som gör att alla plötsligt läser just en viss bok eller författare. Det ger ringar på vattnet, säger hon.

”Vi måste komma bort ifrån att söka det omedelbara hela tiden”

Ada Wester tycker också att det är bra att fler böcker har bilder även för högre åldrar.

– Hybrider som är kapitelböcker med mycket text men också lite bild som pepp och stöd. Tidigare har jag hållit högt att böcker inte ska vara enklare bara för att de är för unga, men nu känner jag att all läsning är bra läsning. Att läsa en lättare bok med bilder ska inte nedvärderas. Det är ju ändå berättandet och vad som händer inne i en när man läser som är det viktiga.

– Jag tycker det ska vara mer bilder i vuxenböcker också. Och i poes! säger Ali Alonzo med eftertryck.

Sara Bergmark Elfgren är författare till ungdomsböcker som *Engelsforstrilogin* och *Grim*. Hennes roman *Norra Latin* nominerades till Nordiska Rådets barn-och ungdomslitteraturpris. Sara är även manusförfattare och dramatiker samt ledamot av Svenska Barnboksakademien.

Ali Alonzo skriver och publicerar dikter online som en del av kollektivet Babo. Han är redaktionsmedlem på tidsskrifterna *L'amour La Mort* och *Ponton*, samt kritiker i *Svenska Dagbladet*. Ali fick Lilla Augustpriset 2022. Hans första diktsamling *Jag tänker bli äcklig* gavs ut i januari 2024.

Ada Wester är förläggare på Lilla Piratförlaget. Hon har tidigare drivit ungdomsboksförlagen X Publishing och Gilla Böcker samt skriver romaner för vuxna.

Nioosha Shams är kulturskribent, författare och Sveriges läsambassadör med inriktning på ungdomar, modersmål och flerspråkighet. Moderator för detta samtal.

NYSKRIVEN DIKT FÖR LÄSFRÄMJANDETRÄFFEN

ett barn med
håll i knäna
vars skorpor torkar
sitter vid foten
av ett träd och låter
sina tänder krossas
av äpplen
som flyger mellan
diverse boksidor.

jag har
en enkel fråga:
vem plockade citronerna?
(är ditt huvud ett kalhygge)
vill du ha,
en kopp svart te?
hyllorna är armar
och bruna väggar
vi hör någon hosta
genom köksfläkten
boken OM STRINDBERG
handlar om strindberg
förklara du
från köket

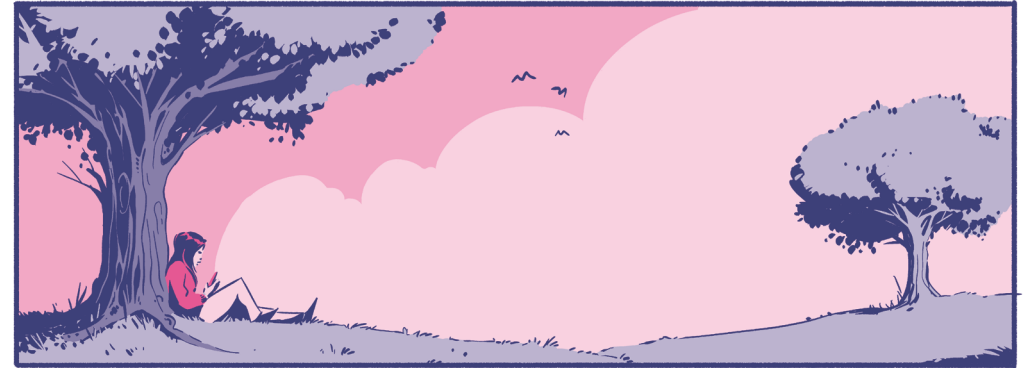
vill någon ha förrätt?
vill någon ha tre till fyra hela
gurkor?
en oförrätt? riktad
mot himlen. rysk yoghurt
den döda solen.
mellan raderna

blöder den och stänker
igenom.
det måste du lära dig,
du är yngre ju. sluta spela
så mycket tv-spel
sluta jobba
sluta vara trött

lägg av med att minnas
hela tiden. måste vi räkna
hur många kroppar
som inte klarar av
att ens kanske
läsa allt skrivet
i vallmo kokat i olja

man kan doppa
en penna
i nästan alla
vätskor
förutom blod
och man får be om is
i hotellreceptionen.
de är ofta
väldigt
hjälp samma.

Ali Alonzo

Nora Khalil, Akila Mah, Daniel Boyacioglu
och Simon Strömberg

Ortens poesi

På senare år har poesin haft en renässans bland unga, inte minst i eftersatta förorter där uppläsningar och tävlingar som "Ortens bästa poet" lockar stor publik.

Som barn kunde Nora Khalil aldrig tänka sig att hon kunde stå på en scen och läsa egna dikter för en jublande folkmassa. Hon beskriver sig själv som en blyg tjej som aldrig tog plats.

– Jag kände och tänkte mycket men hittade inte något sätt att uttrycka mig på, utan höll väldigt mycket inom mig.

Nora Khalil började skriva poesi först på gymnasiet. Hon höll sig mycket för sig själv och plockade allt oftare upp sin telefon.

– Jag öppnade Anteckningar och skrev om allt möjligt. Om det som hände i skolan men också i samhället i stort. Det blev text efter text. Sedan funderade jag på vad det var jag skrev. Jag gick till biblioteket, och tog den första diktsamling jag hittade. Jag öppnade den och jämförde med det jag själv hade skrivit för att se om det var poesi. Men insåg att det jag skrev var något helt annat. Vad var det? Jag fick ett slags inre kris och undrade vad jag höll på med. Ända tills jag såg "Ortens bästa poet" på Youtube. Jag visste inte att man kunde läsa poesi på scen. Det kändes som wow, jag känner igen mig i det här och det liknar saker jag har skrivit. Kanske är det poesi trots allt?

Tävlingen "Ortens bästa poet" startade 2015 och hölls årligen fram till 2018 med deltävlingar landet runt som drog upp till drygt 1 000 personer i publiken. Finalen hölls i Rinkeby ungdomens hus där en sporthall med läktare gjordes om till konsertlokal. Under två dagar talade finalisterna för en publik på mellan 4 000 och 5 000 personer.

När Nora Khalil sedan själv ställde upp i "Ortens bästa poet" gick hon till final. Hon läste upp "Älska mig", en hudlös, personlig text. Hon var osäker på hur den skulle tas emot.

– Jag tänkte 'ska alla garva eller vad händer'? Texten är fortfarande speciell för mig, för det är den enda som jag på en gång har skrivit från början till slut.

Oviktigt är bättre

"Ortens bästa poet" förändrade livet för många. En del upptäckte poesin genom att själva skriva, andra bara genom att lyssna i publiken. Poeten Daniel Boyacioglu var en av dem som kontakades tidigt när tävlingen först drog i gång.

– Jag tyckte direkt att de var inne på något som kunde få stor betydelse. Det kändes bara rätt. Kanske en efterkonstruktion av mig men jag tror att jag upplevde att det var en satsning för hela orten, alltså inte bara för ett fåtal verksamma. Utan att det skulle bli en satsning för alla, även de som inte var vana vid poesi. Det lockade mig för det var precis den relation jag själv hade till poesi.

Många pratar om hur viktigt det är med ungas läsning men Daniel Boyacioglu har aldrig tänkt så.

– Allt som är viktigt är tråkigt. Det är inte gott, det är som salladen på tallriken. Jag gillar köttet, pommes fritesen. För mig är poesin inte de nyttiga groddarna utan köttet. Det är inte viktigt. Det är gott. Det är coolt. Det räddar liv!

Daniel Boyacioglu använder sällan begrepp som läsning, kultur eller konst.

– De här mjuka, gulliga orden stämmer inte för mig. Och det var så jag tänkte när jag blev kontaktad av "Ortens bästa poet". Att vi hade chansen att göra poesi på vårt sätt.

Började med höst

Daniels Boyacioglus poetiska resa började i lågstadiet. Då fick han och alla andra tredjeklassare i hela Sverige varsitt ex av antologin *Barnens versbok*, med dikter för barn av välkända författare. Daniels skola fick besök av Siv Widerberg, barnboksförfattare och poet, och eleverna fick också skriva själva.

– Jag skrev en dikt om hösten som min fröken skickade in till lokaltidningen i Botkyrka, min hemort. Den kom med och jag fick en massa uppmuntran. Alla vuxna var glada! Min mamma gjorde 40 kopior på tidningssidan och sedan hade alla i min släkt varsin kopia på kylskåpet. Vart jag än kom i hela den för mig kända världen, fanns min dikt.

Sommaren är slut för nu kommer hösten.

Det blir mörkt i alla hus, men i alla husen är barnen glada för efter hösten kommer vintern.

Men nu är det trist för alla.

Bladen faller, bladen blir gula och röda och det är konstigt, för vem tar allt grönt?

Idag hjälper Daniel Boyacioglu andra att skriva i kurser arrangerade av föreningen Förenade förorter. Som kursledare hjälper han poeter och skribenter som vill utveckla sitt skrivande.

– Kurserna hålls på distans med deltagare från hela Sverige. De är grymma och det är så inspirerande. Jag var först orolig för att inte kunna skapa det trygga rum som behövs för att man ska kunna dela med sig och ge feedback. Men det har gått jättebra och det är en välsignelse att få vara med om unga människors utveckling.

Poesi i skolan

För den då 15-åriga Akila Mah var första steget till att skriva egna dikter, ett besök i hennes högstadieskola av läsambassadören Nioosha Shams. Akilas lärare tipsade om henne till Nioosha, som sökte ungdomar till ett nytt nationellt ungdomsråd för läsning. Ett år senare går Akila Mah på ungdomsrådets möten en gång i månaden och deltar i utåtriktade aktiviteter för att väcka intresse för läsning och eget skrivande bland unga.

– Det är jättekul att skriva poesi med andra ungdomar, och att få delta i panelsamtal och träffa författare och andra som har skrivit under lång tid, säger Akila Mah, som tycker sig märka att fler unga är positiva till att läsa och skriva poesi.

– När vi deltog i Järvaveckan fick ungdomar chansen att läsa upp egna dikter och lyssna på andra. Många valde att gå upp på scenen och det var en väldigt rolig upplevelse, minns hon.

Själv skriver hon ofta poesi för att uttrycka saker som hon har svårt att prata om.

– Jag kan inte tala öppet om mina känslor, men jag kan skriva ner dem och därför är poesin viktig för mig. Men det jag börjar med är inte alltid det jag slutar med. Ibland tar känslorna över och det blir en helt annan dikt än jag hade tänkt mig.

Finna förebilder

Akila Mah, Nora Khalil och Daniel Boyacioglu har alla blivit förebilder för andra. Vilka ser de själva upp till och inspireras av?

Akila Mah söker sig oftast till familjen och andra i hennes närhet.

– Personer som influencers visar bara en sida – den de vill visa.

Med min familj vet jag i grunden vilka personer de är och vilka mål de har. Jag vet till och med om deras misstag. De lär mig vad jag kan göra, var mina gränser är och, om jag gjort fel, hur kan jag göra rätt efteråt. Det tycker jag är viktigt. Att hitta någon som man inte bara ser upp till när de gör rätt, utan också för hur de hanterar sina misstag.

Akila Mah har skrivit en dikt, inspirerad av sin familj, som ska publiceras i en skrift från Kulturrådets ungdomsråd. Dikten finns på sidan 10 i denna skrift.

– Dikten är väldigt personlig och det är lite läskigt. Jag har aldrig läst den för någon annan än den som den är ämnad för.

Representation räknas

Innan Nora Khalil debuterade kände hon inte till begreppet representation. Men hon förstod direkt vad det betydde när hon läste recensionerna av hennes bok.

– Det var klockrent, för precis så kände jag men jag hade inte kunnat uttrycka det.

Idag träffar hon många ungdomar och pratar om läsning. Hon frågar dem ofta om de känner igen sig och kan spegla sig i böckerna de fått i skolan eller på biblioteket, eller om de mer fungerar som fönster till något nytt.

– Nästan alla unga från förorten har bara fått läsa texter som är fönster. Det kunde de inte sätta ord på innan jag frågade.

Nora Khalil är trött på att höra vuxna klaga på att ungdomar 'vägrar läsa' och vill att fler ska tänka på varför. Hennes tips är att fundera över vilka böcker som unga erbjuds, och på vilket sätt vuxna pratar med unga om läsning för att entusiasmera, inte skapa motstånd.

”Fundera över vilka böcker som unga erbjuds, och på vilket sätt vuxna pratar med unga om läsning”

– I "Ortens bästa poet" var det aldrig töntigt att stå på scen och läsa poesi. Lika många killar som tjejer var med. Jag tror att det var för att alla kunde vara med. Du behövde inte ha skrivit poesi i hundra år eller ha läst hundra böcker för att få en plats. Och så fanns publiken som hajpade en och relaterade till det vi läste upp.

Lättare läsning

Daniel Boyacioglu ser dikten som direkt och drabbande och tycker att den är enklare att läsa och ta till sig än vad en roman är. Det finns alltid tid, menar han, att läsa en eller två dikter och sedan gå och göra något annat.

– När jag var ung läste jag ofta poesi på tunnelbanan. Det var bättre läsning om man hade mycket tankar, spring i benen eller bara bråttom. En dikt passar bra var och när som helst.

Daniel Boyacioglu tror att han, liksom andra som skriver, vill komma till en punkt där man äger sitt språk och sin berättelse. Då känner han sig skyddad från alla faror i livet och i världen.

– Även i ett tidigt skede i författarskapet börjar man känna det, även om du inte har tänkt i exakt de termerna. Man läser upp sin poesi och de som lyssnar ser att ett språk och en berättelse formuleras. Det blir väldigt starkt för alla som bevittnar det. För alla som lyssnar, längtar efter samma sak. Att sitta en dag på en stol, framför en kamera eller inför publik och äga sin berättelse och sitt språk.

Skolans roll

Hur kan poesin ta en naturlig plats i skolan? Akila Mah tycker att uppmuntran är viktigt, eftersom många är blyga även om de har talang.

– Det är viktigt att visa barn och unga att det är okej att visa sina texter och gå upp på scenen. Även om det kanske inte är ens bästa verk så kan man alltid förbättra, hitta något nytt att göra och få inspiration från andra, säger Akila Mah, som också önskar att elever fick fortsätta med kreativt skrivande högre upp i skolan.

– Nu slutar vi skriva sagor och egna historier någon gång i trean. Sedan blir det argumenterande texter och faktatexter. Mycket mindre personligt. Vi måste få fortsätta skriva för oss själva och inte bara för andra. Lärare, alla som arbetar i skolan, och föräldrar måste uppmuntra elever att skriva.

Nora Khalil ser poesin som en tröst. Hon skriver ofta när hon känner sig nere, är irriterad på något eller när det "brinner" inombords, för då är det lättare att få ur sig en text.

– Jag har alltid utgått från mig själv, mina egna känslor och vad som händer i samhället, säger hon.

– Det kan vara allt i från krig till att någon gav mig en blick. Och man ska inte vara rädd för att vara personlig, för det som börjar personligt kan sedan leda till något helt annat. Jag läser också poesi när jag är ledsen och vill känna att någon annan går igenom samma sak. Det tror jag är universellt.

Nora Khalil, lärare och författare till ungdomsböckerna Yani och Abow. Hon har fått Tensta Konsthalls textpris, har varit nominerad till August-priset, finalist i Ortens bästa Poet och sommarpratade på SR P1 2023.

Akila Mah går i gymnasiet och är med i läsambassadörens ungdomsråd. Hennes tips till unga som har svårt att komma i gång med läsning är att inte ge upp. "Alla har inte samma smak som du. Ju fler böcker du kollar, desto större är chansen att du fastnar för någon".

Daniel Boyacioglu är poet, spokenword-artist, dramatiker och musiker. Han har bland annat gett ut diktsamlingar, musikalbum och vunnit SM i poetry slam. Han tipsar unga som har svårt att läsa att ge upp ibland och gå vidare till nästa bok. "Testa något nytt tills du hittar det som är rätt för dig!"

Simon Strömberg är verksamhetsutvecklare på Kulturrådet med ett särskilt fokus på barn och unga och breddat deltagande. Moderator för detta samtal.

ÄLSKA MIG

snälla älska mig
jag gör exakt vad du vill
bara älska mig

älska mig som att jag är
den vackraste solnedgången du skådat
älska mig som att jag är
löneförhöjningen varje fredag
älska mig som att jag är
den enda

jag kan ändra på mig
gymma varje morgon klockan 06
skippa rostet bröd och äta gröt
räkna kalorier
så jag ser ut precis som du drömmer om
och du slipper skämmas för mig

jag kan ändra mina vanor
sluta läsa böcker
börja titta på serier
sluta skriva poesi
börja klaga på allt
så jag beter mig precis som dom andra
och du slipper skämmas för mig

älska mig som att jag är
det viktigaste organet i din kropp
älska mig som att jag är sovmorgonen
en kall måndagsmorgon
älska mig som att jag är
den enda

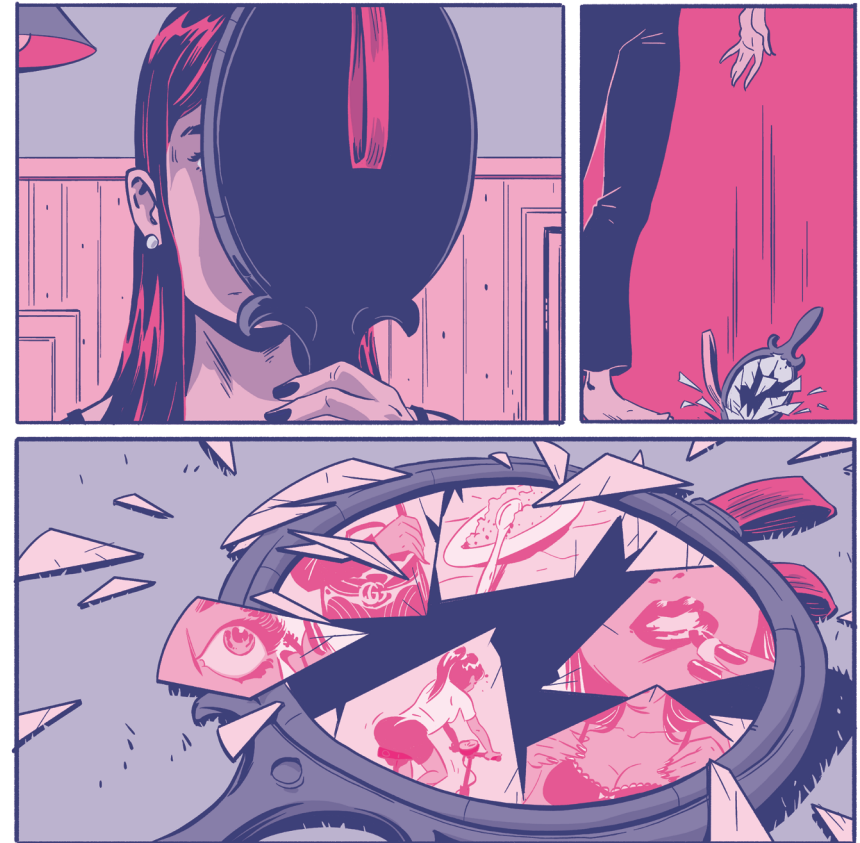
jag kan fixa mig
fina och långa naglar
längre och fylligare ögonfransar
färglösa och snyggare kläder
trendiga och dyrare handväskor
så jag inte ser så tråkig ut
och du slipper skämmas för mig

jag kan anpassa mig
slänga alla mina färgglada strumpor
börja lyssna på spotify topp 50
äta ute minst tre gånger i veckan
köpa det senaste sminket
så jag inte sticker ut från mängden
och du slipper skämmas för mig

men
du vill inte älska mig
jag har testat allt
du nöjer dig aldrig

jag pratar med dig
min spegelbild
varför vill du inte älska mig?

Nora Khalil

Sofia Flodin, Per Israelson,
Eric Haraldsson och Ulrika Caperius

Finns den på engelska?

Det bubblar och sjuder av lästips och bokrekommendationer på sociala medieplattformar. Många unga lyssnar och läsningen sker framför allt på engelska.

Trenden bland unga i Sverige, att vilja läsa på engelska, visar inga tecken på att minska i styrka. Ulrika Caperius, bokförläggare på Bonnier Carlsen och samtalsmoderators moderator undrar om detta ökande intresse endast är av godo:

– Det är fantastiskt att ungdomar driver en egen läsfrämjande rörelse i mötet mellan fysiska böcker och sociala medier, säger hon. Och det är underbart att de läser mer och mycket. Men behöver vi oroa oss för att de kanske inte läser tillräckligt mycket på svenska, blir deras grundläggande läsförståelse lidande?

Eric Haraldsson, skolbibliotekarie, har också noterat trenden med ökat intresse för läsning på engelska bland eleverna i hans skola.

– Plötsligt kommer det frågor om specifika titlar, böcker som är utgivna för länge sedan. Plötsligt har något hänt som fått intresset för den boken att explodera. Då vill man läsa den. Jag brukar fråga vilket språk de skulle föredra om vi köper in den, och de vill gärna läsa på engelska. En elev svarade att det avgörande för henne är vilket språk boken ursprungligen är skriven på. Om den är skriven av en svensk författare, ville hon läsa den på svenska. Böcker skrivna på engelska vill hon läsa på engelska, åtminstone först. Hon sade: "för då kommer jag närmare texten, så som författaren skrev den från början, som den är tänkt att vara", berättar Eric Haraldsson.

Yngre efterfrågan

Sofia Flodin arbetar på Science Fiction Bokhandeln i Gamla stan i Stockholm. Här har barn och unga samlats sedan länge för att hitta titlar inom science fiction, skräck och fantasy. Länges var många hänvisade till att läsa dessa genrer på engelska, eftersom de sällan översattes till svenska. Detta har visserligen förändrats en hel del, men bland läsekretsen i Sverige tycks engelskans popularitet vara här för att stanna.

– Om en bok är skriven på engelska vill man hellre läsa den på engelska. Ibland frågar de till och med efter japanska och ryska författare på engelska hellre än i svensk översättning. Det handlar ofta om att de har sett titeln på sociala medier. Då är det viktigt att det är rätt utgåva och omslag från rätt förlag också.

Genrebundet

Medie- och litteraturforskaren Per Israelson förklarar att fantasy, som är den mest populära genren på de digitala plattformarna, länge har varit ett slags sorts kollektiv litteratur där man uppmuntrar till samtal och deltagande. I estetisk form men också i den kultur som uppstått kring litteraturen, som rollspel eller cosplay. Han tror inte att trenden att läsa på engelska behöver innebära ett problem för svenskan.

– Visst kan man spekulera i om det innebär att andra språk inte utvecklas i samma utsträckning, eller att ordförrådet begränsas. Men i denna kollektiva och kreativa verksamhet, ett slags utvidgad deltagarkultur kring litteratur, berikas de språkliga kunskaperna. Även om läsningen mest sker på engelska, görs det hela tiden i relation till andra språk som man möter i sitt sociala liv och i sin omgivning.

Det genererar en ökad förståelse för hur språk fungerar. Och hur språk skapas i relation till andra språk och andra miljöer. I fråga om de kognitiva färdigheter som läsning genererar, är det inte så viktigt vilket språk man läser på. Du lär dig ändå att fokusera och att tänka på ett visst sätt, menar Per Israelson.

Sofia Flodin tycker att det viktiga är att läsa, även om läsningen sker på engelska. Samtidigt ser hon en viss fara i att allt yngre väljer engelskan, i synnerhet om de inte har utvecklat ett läsande på svenska först.

– Jag tror att det är viktigt att ha hittat orden och språkförståelsen på djupet för sitt förstaspråk. Sedan så tycker jag det är bra att man fortsätter läsa på båda språken.

Per Israelson instämmer i att barn ofta saknar den djupare språkkunskap som behövs för att fullt ut ta till sig litteratur som egentligen är skrivna för äldre läsare. Men han påpekar också att läsningen hjälper unga att tillskansa sig ett språk och att det sker en snabb inlärningskurva i den processen.

– Visserligen kanske inte den universella språkbubbla som man rör sig i på nätet motsvarar en engelskspråkig persons kunskaper. Men många av de mest engagerade ungdomarna läser väldigt mycket och ökar snabbt sin insikt och kunskap om språket. De får ett stort ordförråd och skaffar sig mer kunskap genom att delta i diskussioner om litteratur på de sociala plattformarna, säger Per Israelson

Skolans roll

Vilken roll kan skolan spela och hur kan lärare agera för att skapa balans i ungas läsande på svenska respektive engelska, om detta inverkar på deras utveckling i klassrummet? Skolbibliotekarien Eric Haraldsson påminner om att skolan är styrd och har bestämmelser om vad eleverna ska göra och lära sig.

– Om syftet är att eleven ska bli skickligare på att läsa svenska i tryckt text, är det inte bra att bara läsa på engelska för då tränar man inte de färdigheterna. Om perspektivet är att bli skickligare på att exempelvis uppleva livet i andra kulturer, eller på en annan plats, kanske språket är av mindre vikt.

– Det är sådant vi gör i skolan hela tiden – tränar på olika saker för att vi ska bli skickligare och lära oss mer. Då kan vi kanske välja utifrån vad som ger mest effekt. Och ibland måste vi säga nej, att nu behöver vi träna på det svenska språket för så är det bestämt.

”Jag tror att det viktigt att ha hittat orden och språkförståelsen på djupet för sitt förstaspråk”

Stark tvåå

I svensk bokhandel är engelska det största språket efter svenska. Omkring 16 procent av försäljningen är böcker på andra språk än svenska. Skönlitteratur och böcker för unga vuxna har ökat kraftigt. Nära fyra miljoner böcker på engelska såldes i Sverige 2022, medan det näst största utländska språket, franska, kom med cirka 10 000 böcker före tyska och spanska med drygt 8 000 böcker vardera.

– Ur ett förlagsperspektiv blir det allt svårare att översätta anglosaxisk litteratur för unga vuxna, just för att de väljer att läsa på engelska i stället. Det finns en allt mindre marknad för böckerna på svenska, och det påverkar vilka genrer som översätts, förklarar bokförläggaren Ulrika Caperius.

Science Fiction Bokhandelns Sofia Flodin förstår utmaningen för förlagen och menar att även om de hoppar på trender och översätter populära titlar, kommer dessa ofta ut för sent.

– Om man är väldigt snabbt ute och snappar upp trenderna och ser till att böckerna på svenska kommer nästan samtidigt som på engelska, kan det finnas en chans att fånga in ungdomar som är klara med Harry Potter. Men många slutar också läsa skönlitteratur i den åldern och ägnar sig istället enbart åt studier och sociala medier.

Vidga perspektiven

Skolbibliotekarien Eric Haraldsson önskar att förlagen kunde bredda perspektiven när det gäller att översätta utländsk litteratur. Han menar att anledningen till att så många väljer att läsa på engelska är att det är ett språk som många behärskar. Även om en elev vill läsa en bok av en fransk, tysk eller kanske kinesisk författare, finns den bara översatt till engelska.

– Jag ser många elever på min skola som har en stark identitet knuten till andra länder. Landet som deras föräldrar kommer ifrån är fortfarande väldigt viktigt för dem. För mig som skolbibliotekarie

”Det finns en allt mindre marknad för böckerna på svenska, och det påverkar vilka genrer som översätts”

hade det varit fantastiskt om förlag valde att översätta böcker av kurdiska eller somaliska författare till svenska. Detta för att kunna ge eleverna möjlighet till en annan spegling. Där tror jag att förlagen kan hitta nya läsare för översatt litteratur, att kanske fokusera mindre på att översätta från engelskan eftersom behovet tycks minska.

– Istället kan vi välja språk där vi har många intresserade läsare som kanske inte behärskar sina föräldrars språk tillräckligt för att kunna läsa på originalspråket. Den som exempelvis är född i Sverige av arabisktalande föräldrar kan ofta tala arabiska, men är mindre skickliga i att läsa språket.

Varning för likriktning

Entusiasmen hos vuxna inför att unga läser och diskuterar litteratur på nätet är stor, men det finns också oro för att det kan leda till likriktning. En del titlar blossar upp på sociala plattformar från ingenstans och blir enormt stora bland väldigt unga personer. Kan det leda till en alltför likriktad läsning?

Skolbibliotekarien Eric Haraldsson påpekar att mycket av det som händer på TikTok handlar om rena marknadsföringskampanjer från författare och kommersiella förlag.

– Det ska gärna se ut som att det sker organiskt på gräsrotsnivå, men mycket är sinnrikt uttänkt för att få en viss målgruppen att upptäcka vissa titlar, för att sedan bygga intresse som får en snöbollseffekt som börjar leva vidare av sig självt. Det behöver jag som bibliotekarie vara vaksam på när jag jobbar med inköp. Givetvis ska vi skaffa böcker som eleverna är intresserade av att läsa. Men vi ska inte bara gå på det som ligger högst på topplistorna, utan hitta bredd och mångfald.

Locka baklänges

Kan aktiviteter som rollspel och brädspel användas av lärare och bibliotekarier i läsfrämjande aktiviteter? Det tror både Sofia Flodin och Eric Haraldsson är en utmärkt idé. Eric kallar sig ”partisk i frågan” eftersom han spelar mycket ”Dungeons and Dragons” på fritiden.

– Det finns mycket där att utforska, förstå en karaktär och gå in i rollen som någon annan. Och berätta historier tillsammans. I spelen utgår vi ofta från den skrivna texten och går sedan in mer i muntligt berättande, eller ett slags improvisationsteater.

Sofia Flodin är övertygad om att spel kan vara en ingång till mer läsning, och ser även allt fler böcker utformade som en fusion mellan spel och text.

– Till Science Fiction Bokhandeln kommer det mycket folk som huvudsakligen ägnar sig åt dataspel, figurspel, brädspel och rollspel. Då kan vi också hitta läsning åt dem via deras intressen. För yngre barn har vi fått in titlar i bokhandeln som är uppbyggda enligt rollspelsmanér. Det finns även interaktiva böcker, solospel som kan få dem som har svårt med läsning, att komma i gång. Rollspelsböcker går även att använda på exempelvis fritids. Ibland behövs en vuxen med som spelledare eller för att guida in i den världen, även om barnen skapar sina egna superhjältar.

Sofia Flodin är ansvarig inköpare för barnböcker och fakta på Science Fiction Bokhandeln i Gamla stan i Stockholm. "Jag tror inte att den svenska ungdomsboken är utrotningshotad".

Per Israelson, litteraturforskare och lektor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Högskolan i Gävle. Arbetar även som kritiker, föreläsare och frilansskribent.

Eric Haraldsson är skolbibliotekarie i Växjö och ledamot i Läsrådet. 2023 fick han Svenska Barnboksakademins Eldsjälspris 2023 för att han "gör en ovärderlig skillnad för många" och "sprider läslust bland eleverna".

Ulrika Caperius, förläggare på Bonnier Carlsen för barn och ungdomsböcker, ansvarig för Bonnierförlagen läsfrämjande verksamhet och ledamot i Läsrådet. Moderator för detta samtal.

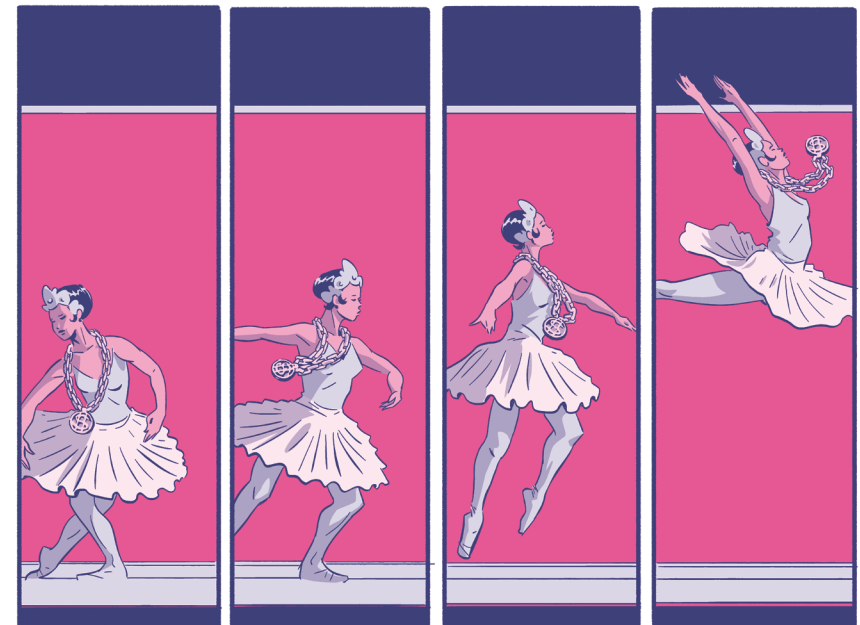
ÄR DEN INTE VACKER

Är den inte vacker? En penna, ett papper,
ett stycke musik för din nacke.
Fast vi tog ner takten i rapen
från muskelsport
till en stilla ballad om brott.
Samma resa som trappen
fast min rap är ortodox. Förut
ville man bara säga nåt
men dom sa sakta i backen.
Så jag slipa varje ord
tills mitt flow blev en flod, blev mitt blod.
Nu skriver jag som vatten.
Den kommer ur din kran,
problembarn tog över hela stan
och sen tog vi landet.
Nu sjunger dom våra sånger,
låt dom komma hit och bära våra sorger.

Vacker! För vad vi än varit med om
skiner vår stjärnglans igenom.
Är den inte vacker? Den vackraste du sett,
är den inte det ser du inte rätt.
Vacker som en vild blombukett,
vitklöver och penningört, rap som penningtvätt.
Vår sorg är vacker.
Den vackraste du sett,
är den inte det ser du inte rätt.
Vår sorg är vacker.

Det är inte punk, det är balett,
jag sätter punkt för det ni fattat snett.
Vacker, vacker. En ballerinas piruett,
ack så svår och ser ut så lätt.
Vacker, vacker. Vacker, vacker, vacker.
Vacker, vår sorg är vacker.
Vacker! Vacker, vacker.

Daniel Boyacioglu

Martin Hellström

Samtal om boken och livet

Martin Hellström undviker helst att prata om kris i barn och ungas läsning. Han tror inte att varningar om en stundande katastrof, får fler unga att plocka upp en bok. För ingen vill väl hoppa på ett sjunkande skepp?

Martin Hellström, lektor i litteraturvetenskap vid Linnéuniversitetet, får ofta frågor från lärare, föräldrar och bibliotekarier om hur de ska samtala med unga och få dem att läsa mer. Han undervisar om samtal och litteratur, och har skrivit två böcker om sina egna försök att föra litteratursamtal. I dessa utgår han inte från några forskningsprojekt med noggrant utvalda fokusgrupper, utan samtal som uppstått mer slumpmässigt. Exempelvis med barn och unga som han mött i rollen som ideellt engagerad teaterledare på fritiden.

– Ett barn i teatergruppen skickade mig ett sms och skrev "Du måste läsa *Mikaels märkvärdiga resa*. Det är världens bästa bok!". Jag kände ett ansvar för att läsa och inte fuska mig igenom den uppgiften, även om jag inte var jättesugen. Efteråt ställde jag fler frågor till henne än vad hon gjorde till mig. Till slut blev hon trött på mig!

Martins Hellströms uppenbara svårigheter att förstå boken fick den unga läsaren att frustrerat förklara vad hon själv hade fastnat för – stunden när huvudpersonen, en förtrollad mamma återfinns och kommer hem. "Det känns så fint när de blir en familj igen", förklarade barnet. Martin frågade varför det kändes fint och fick svaret "För att då är allihop tillsammans igen ... Så kan jag känna om man varit borta och kommer hem, och man ses en stund i köket och alla är där. Det känns så fint", sa hon.

Läsningen om den märkvärdiga resan öppnade upp för ett samtal om det mänskliga, om personliga erfarenheter och känslor.

– Vi vuxna behöver vara lite mer egoistiska. Fråga oss vad vi själva kan få ut av att möta läsande barn. Då ställer vi frågor som är mer äkta och inte bara upplevs som ett försökt att få unga att bli läsare. Om de känner att vi är intresserade blir det naturligt för dem att berätta.

Annorlunda läsning

Martin Hellström har genom sina samtal med barn också insett att de ibland läser annorlunda just för att de har läst färre böcker. När han pratade med barn om läsningen av boken *Mördarens apa*, upptäckte han plötsligt saker som han inte hade sett själv. Som exempelvis hur författaren subtilt väckte tankar om könsroller och genus.

– Jag blev samtidigt varse om att den här texten i min läshög bara utgjorde någon promille av allt jag hade läst. Men för barnet var den en betydande del av hennes samlade läsning, särskilt som den var en tjock och omfattande bok. Mycket av det hon upplevde i boken kändes helt nytt och därmed var hennes läsupplevelse på ett sätt mer intressant och viktig. Det tycker jag är spännande att tänka på. Kanske blir det då lättare för vuxna att acceptera att barn och ungdomars sätt att tala om litteratur inte liknar vårt. Att det är lite omständigare, tar längre tid och att vi ibland måste dechifrera hur unga relaterar en text till sin vardag.

När Martin Hellström har läst *Alice i Underlandet* tillsammans med barn har han tvingats inse att deras läsning påverkas starkt av Disneyfilmen med samma namn.

– Det är något vi vuxna reflexmässigt ser på med förakt. Att filmen är sämre än boken. Men här blev filmen en ingång till boken och fick mig att se helt andra saker i den som jag inte sett någon forskare skriva om tidigare.

Teatertolkning

Som teaterledare har Martin gjort flera olika uppsättningar med barn och unga, och sett hur deras läsning av klassiska pjäser leder till annorlunda tolkningar. Att läsa manus högt och tillsammans försöka komma fram till vad olika scener handlar om. När han satte *Körsbärsträdgården* av Tjechov i händerna på ambitiösa unga blev

det en berättelse om en vuxenvärld som lever i det förflutna och vägrar se verkligheten. De unga valde scener där vuxna vägrade att se att det inte längre går att försörja sig på att plocka körsbär och sälja på torget – deras hus förfaller och världen krackelerar. För de unga läsarna blev parallellen tydlig mellan *Körsbärsträdgården* och deras egen verklighet.

– De såg unga som måste ta hand om situationen för att alla ska kunna överleva, medan vuxna inte vill ta tag i de brännande problemen. De skjuter upp dem, till nästa generation, förklarar Martin. Det var en läsning han inte hade tänkt på när ungdomarna sa att de ville "spela en klassiker".

På samma sätt kom diskussionen i en uppsättning av Strindbergs *Ett drömspel* mest att handla om orättvisa, inte minst mellan syskon. Barnen i teatergruppen kände också igen sig i Strindbergs återkommande scener om en dörr som hålls stängd och som många vill öppna. Men de blir ständigt stoppade av allt i från poliser till professorer.

– Barnen kände igen sig i att vilja göra något roligt som man planerat länge, och sedan kommer en tråkig vuxen och säger att "det får man inte göra". Det gjorde Strindberg väldigt levande för dem.

Smart med klassiker

Martin Hellström betonar litteraturens roll för att skapa en identitet. Han har följt många barn under flera år, och berättar om när en del plötsligt säger att de ska börja läsa klassiker. När Martin frågade vad som definierar 'en klassiker', svarade en ungdom som läste Vilhelm Mobergs *Utvandrarna* först att "Det vet man bara". Men efter en del luskande visade det sig att han hade hört sin mamma prata om boken. En annan ung person hade börjat läsa Victor Hugos *Samhällets olycksbarn* efter att ha sett musikalen *Les Misérables*. Men han läste den inte gärna i klassrummet för "då kastar sig svenskläraren över mig och vill diskutera! I skolan läste han därför Marvel-serier i stället, för att få vara ifred. En del unga har också beskrivit hur läsning av en klassisk roman på bussen eller i andra offentliga sammanhang, kan göra att man "känner sig lite intellektuell och smart".

Bäst är det mänskliga

Den som är bäst på att tipsa ett barn om läsning är ett annat barn, menar Martin Hellström. I sin bok *Bäst är det mänskliga*, beskriver han mötet mellan två barn på ett bibliotek. De botaniserar bland böcker, jämför omslagen och läser på baksidorna. Ett av barnen försöker övertala det andra att läsa en bok som hen tycker är spännande.

– En tioåring litar nästan alltid mer på en annan tioåring än på en vuxen, säger han, och erkänner rätt att det ibland kan var tråkigt att inse. Och därför kan det fungera bättre att man i dialogen med ett barn väver in andra barn.

Många barn och ungdomar har sagt till Martin Hellström att det bästa med läsningen är när de upplever något de känner igen. Han citerar en ung läsare som fick frågan om varför han helst läste fantasyböcker: "Bäst är det när jag känner igen någonting ... Då blir det mänskligt", svarade han.

– Realistiska romaner kändes för tråkiga, som vardag. Han ville leva sig in i fantastiska världar och ibland brände det till och han upplevde att "... så där har jag också känt ... det har jag varit med om". Då blev det mänskligt.

Martin Hellström är lektor i litteraturvetenskap vid Linnéuniversitetet och kritiker i Dagens Nyheter. Hans forskning handlar främst om barns läsning, om barnteater och om hur barns egna tankar kan komma till användning inom barnlitteraturforskningen.

Laurie Halse Anderson, George Sarkes
och Nevin Berwari

Bokcirkel och mörka minnen

Vi lät två nyfikna läsare möta författaren
Laurie Halse Anderson, 2023 års Almapristagare.
George Sarkes och Nevin Berwari från ungdomsrådet
frågade om allt från inspirationskällor till
skrivkramp.

Laurie Halse Andersons författarskap är djupt rotat i hennes
personliga erfarenheter. När George Sarkes frågar var hon hittade
inspiration till boken *Skärvor av minnen*, svarar hon att den kom
från hennes egen familj.

– Min far var soldat i andra världskriget och var med när de gick
in i koncentrationslägren. Han levde tills han var 86 år och hade
mardrömmar hela livet av det han upplevde i lägren.

Laurie Halse Anderson berättar för George och Nevin att hennes
pappa var alkoholist och drack under hela hennes uppväxt.

– Det var hans sätt att försöka hantera sin PTSD (Posttraumatiskt
stressyndrom, reds. anm.). Min far var en fantastisk man och jag
älskade honom, men när han drack blev han våldsam och skräm-
mande. Det finns många barn som växer upp i liknande familjer
och tvingas ta hand om föräldrar som har gått sönder av trauma.
Så boken hämtar inspiration från både mitt och andra tonåringars
liv, säger Laurie.

Läsaren lika viktig

Nevin Berwari undrar om Laurie Halse Anderson hade något särskilt
budskap med *Skärvor av minnen*, men författaren svarar att hon inte
tänker så när hon skriver.

– Jag vill stärka och peppa mina läsare men låta dem själva tolka
betydelsen utifrån egna erfarenheter och behov. För mig är läsaren
lika viktig för upplevelsen av boken som författaren är. Jag vill inte
tala om för någon hur de ska tycka eller tänka. Allt jag kan göra är
att berätta en historia och lita på att ni kommer att hitta vilken
betydelse den kan ha för er och i era liv.

George Sarkes, som själv skriver poesi och prosa, vill veta mer om hur författaren kommer på och utvecklar sina karaktärer. Laurie Halse Anderson beskriver en lång process där hon i upp till två år samlar på sig idéer till karaktärer, som Hayley i senaste boken.

– Jag antecknar tankar, minnen och idéer när de än dyker upp. Sedan tänker jag på de olika problemen med att vara tonåring och vilka olika sidor en människa kan ha. Lång tid senare är det dags att skapa min huvudkaraktär, som ofta också blir berättaren. Det är då den kreativa processen blir magisk! Hayley är envis, empatisk och nyfiken, men hon bär också på trauman och är rädd för att världen ska sårta henne igen. Hon är, som vi alla är, komplex.

Laurie Halse Anderson betonar att Hayley i *Skärvor av minnen* visserligen är en tonårsflicka vars pappa dricker, men hon är inte Laurie, och fadern är inte heller Lauries pappa.

– Jag använder inte mitt liv i mina romaner på det sättet. Men jag använder mina autentiska känslor och minnen. Som hur det kändes att ha en far som kunde vara full eller hög när jag kom hem från skolan.

Skrivkampen

Både George Sarkes och Nevin Berwari har fastnat i sitt skrivande ibland. De frågar om Laurie Halse Anderson har upplevt något liknande. Hon skrattar igenkännande och säger att hon, liksom de flesta författare, ofta drabbas av tvivel och frustration.

– Som när man känner att "jag är värdelös på det här" eller "jag suger". Så känner jag med varenda bok och det är normalt! För man vill sätta allt man fantiserat om och alla känslor, på pränt i beskrivningar och dialoger så att någon annan också kan få uppleva det. Min senaste bok var mer komplicerad än vanligt eftersom den innehåller två parallella handlingar. I redigeringsfasen kändes det ett tag så hopplöst att jag ville bränna upp hela manuset.

Framtidsplaner

Laurie Halse Andersons nya skrivprojekt för ungdomar utforskar aktuella samhällsfrågor som censur. I hennes hemland USA har flera stater förbjudit vissa böcker som handlar om ämnen som rasism, sex och hbtqi. Böckerna som svartlistas plockas bort från skolbibliotek och klassrum.

– Jag vill skriva om den inneboende konflikten i censuren som drabbar barn- och ungdomslitteraturen nu. Och de frågor som det väcker. Ska politiker verkligen få tala om för dig vilka böcker du kan läsa och vilka du inte kan läsa?

Laurie Halse Anderson är en av USA:s främsta författare av ungdomsböcker. 2023 fick hon Astrid Lindgren Memorial Award (ALMA-priset), världens största barn- och ungdomsbokspris.

George Sarkes och Nevin Berwari brinner för poesi och att skriva. De kämpar för ungas läsning genom ungdomsrådet, under ledning av läsambassadören Nioosha Shams.

Filippa Mannerheim, Malin Carlsson,
Peter Gärdenfors och Dilsa Demirbag-Sten

Vem ansvarar för ungas läsning?

I en värld där skärmar konkurrerar med papper är frågan om ungas läsvanor angelägen. Digitaliseringens inverkan, skolans roll och samhällets ansvar får experter från olika fält att vända och vrida på utmaningarna.

Filippa Mannerheim, gymnasielärare i svenska och historia, reflekterar över förändringar som har skett inom utbildning och kultur.

– Vi har sett en dramatisk förändring i hur vi närmar oss läsning i skolan. Plötsligt har inte det skrivna ordet den särställning som det hade tidigare, och får för lite tid, säger Filippa Mannerheim.

– Ingen vill vara en "mossig lärare som bara läser böcker". Vi har anammat det nya men tappat bort läsningen. Ny teknik kan berika lärandet. Men som lärare känner jag att läsningen har så otroligt många andra kognitiva fördelar än bara läsförståelse, det spiller över på allt annat i skolan och i lärandet. Det måste helt enkelt vara skolans första språk!

Läsandets kognitiva effekter står i centrum för Peter Gärdenfors, filosof och professor i kognitionsvetenskap. Han förklarar att läsning inte bara är en väg till kunskap utan också ett verktyg för att strukturera och förbättra vårt tänkande.

– Läsningen bidrar till att utveckla och stärka ordförrådet och vårt abstrakta tänkande, vilket är avgörande för barns utveckling. Man utvecklar kritiskt och kreativt tänkande och blir medveten om språkets struktur. Ett rikt ordförråd hjälper dig förstås att formulera tankar och idéer. Språket ger dig fler nycklar till att söka information. Det är några av de kognitiva fördelarna med läsningen, förutom själva upplevelsen. Jag kan ha fel, men jag tror att det finns en lucka i lärarutbildningarna när det gäller att förstå vad som händer i huvudet på en elev som läser.

Mindfulness genom bokstäver

Malin Carlsson, tidigare verksam som barn- och ungdomsbibliotekarie, arbetar nu med ett läsfrämjande regionalt projekt. Hon anser att biblioteken är en tillflyktsort och en inspirationskälla för många. En plats dit alla, oavsett bakgrund eller intressen, kan komma för att upptäcka både läsglädje och kunskap. Hon nämner också läsningens terapeutiska värde i en värld som snurrar allt snabbare.

– Läsning kan vara en motvikt till den stress som finns runt omkring oss, säger Malin Carlsson. Ett slags mental avkoppling som erbjuder barn och unga en chans att skapa sina egna världar, fria från extern påverkan.

Också Peter Gärdenfors oroas av konkurrensen i dagens snabba belöningskultur.

– För att stärka barns motivation behöver vi hitta sätt läsningen kan konkurrera med mer omedelbara nöjen som film och dataspel. Annars kan läsningens långsammare men rika belöningsprocess undermineras.

Det står klart att läsning ofta kräver mer ansträngning än att se på en film, men Malin Carlsson vill inte tala för högtravande om läsningens nytta. Det kan få motsatt effekt.

– Jag tycker att det är besvärligt att media domineras av larmrapporter om sjunkande läsförmåga bland unga. Jag saknar den positiva bilden av det roliga med litteratur och läsning. Och när man har en positiv koppling till läsning, i program som Babel på SVT, känns det som om det är riktat till en liten, exklusiv klubb, för de redan frälsta. Jag saknar verkligen barns och ungdomars röster i de sammanhangen. Varför finns det inte program på bästa sändningstid för och av de som läser all fantastisk barn- och ungdomslitteratur som finns idag?

Svårt att knäcka koden

Filippa Mannerheim vill påminna om utmaningarna med att lära sig läsa.

– Läsning är en komplex aktivitet som kräver engagemang och ibland uthållighet. Vi pratar mycket om det lustfyllda med läsningen, men den har också en teknisk del. Lusten till läsning kommer ofta efter att den tekniska förmågan hos barnet att läsa, är etablerad. Det är svårt att lära sig läsa och det är extra svårt för en del. Det blir

lite av ett vuxenperspektiv, för det är först när du kan läsa som lusten kommer. Annars känns det svårt och motigt. Därför är det så oerhört viktigt med läsning på lågstadiet.

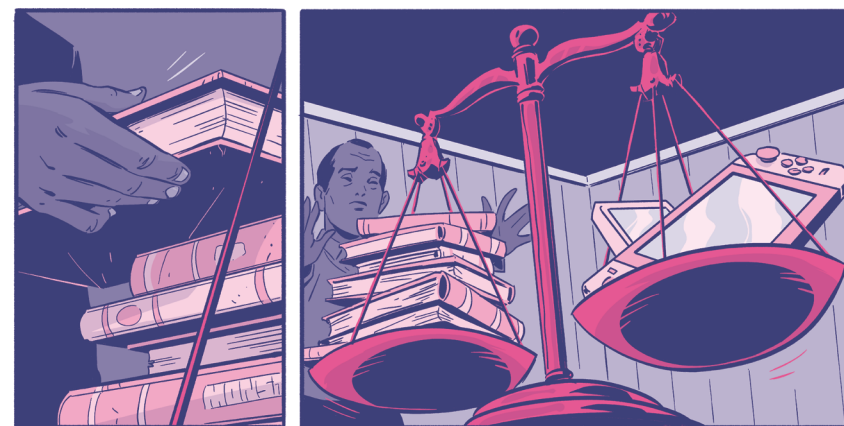
Peter Gärdenfors citerar det afrikanska ordspråket "Det krävs en by för att uppfostra ett barn," som han menar speglar den kollektiva ansträngningen som krävs för att främja läsning.

– Det betyder att många olika faktorer samspekar. Men jag vill ändå lyfta fram två av de viktigaste. Det ena är den basala läskunskapen. Att vi kanske redan i förskolan ser till att barn får den grundläggande kunskapen och att vi får med så många som möjligt. Den andra faktorn är att det har blivit för mycket fokus på digitaliseringen i undervisningen, på bekostnad av läsningen.

Digital kompetens är viktigt för att kunna delta i dagens samhälle. Dock uttrycker många experter oro för vad de uppfattar som ett ensidigt fokus på digitala verktyg under senare år.

– Vi har uppmuntrats uppifrån att arbeta på andra sätt och med andra typer av medier än läsning. Och nu visar studier på ett enormt ras för den undervisningsrelaterade läsningen, säger Filippa Mannerheim.

– När jag gick i skolan var svenskämnet två ämnen: litteraturhistoria och språk. Idag har man blåstrat bort skönlitteratur och läsning. Eleverna ska leverera en produkt som jag ska bedöma och där blir läsningen sekundär. Du jobbar inte med lästräning därför att eleverna har fullt upp med produktion. Det är klart att vi inte främjar läsning med sådana läroplaner.

Allas ansvar

Dilsa Demirbag-Sten från Berättarministeriet vill lyfta civilsamhället och näringslivets roll och ansvar för läsfrämjande insatser.

– Vi vet att skolan och biblioteken har i uppdrag att stötta och möta eleverna och barnen i deras läsresa, säger hon.

– Men det finns också ett samhälle utanför som bär en del av ansvaret. Kan arbetsgivare avsätta tid för sina anställda för att läsa med sina barn, stärka egen läsning eller dela ut böcker. Eller kan lärare eller bibliotekarier känna sig hotade av det?

Malin Carlsson anser att bibliotek och skolbibliotek måste ges den status de förtjänar som kunskaps- och inspirationskällor och att civilsamhället och näringslivets roll är att komplettera snarare än ersätta institutionernas arbete.

– Jag har sett många positiva initiativ av detta när jag har inventerat vad som görs i Göteborg inom läsfrämjande. Det finns en stark vilja hos allt från bostadsbolag till föreningar och socialförvaltningen, men de besitter inte alltid den kunskap som krävs utan kan mer bidra med ett slags guldströssel på kärnan. Vi kan inte ha ett samhälle där det privata näringslivet och civilsamhället är bärare av barns läskunnighet. Utifrån mitt perspektiv är det folkbiblioteken som kan stå för "huret" och innehållet och det måste nå ut till alla via skola och barnomsorg och bibliotek.

Även Filippa Mannerheim betonar det positiva i att många krafter står bakom läsfrämjande insatser men anser att det viktigaste ändå är att "få ordning på skolan".

– Specialpedagogiken är ett sorgebarn som inte självklart ser till att den tredjedel som faller ifrån redan i lågstadiet får den stöttning de behöver. Så gjorde vi förr. Idag får eleverna en padda och

”Specialpedagogiken är ett sorgebarn som inte självklart ser till att den tredjedel som faller ifrån redan i lågstadiet får den stöttning de behöver”

anpassningar och sen försvinner läsningen bort ur skolan och ur livet. Vi kan inte förlita oss på föräldrar eller andra samhällsaktörer. Vi måste ha en kompensatorisk skola och ta läsningen på allvar. Jag upplever att läsningen har varit styvmoderligt behandlad i skolan under senare år.

Peter Gärdenfors vill diskutera hur eleverna kan motiveras till läsning och pekar på tre viktiga faktorer.

– Det ena är att odla deras nyfikenhet och är det bra texter, kommer det av sig självt. Vidare att skapa en känsla av kompetens, det vill säga att texten inte ska vara för svår. Den tredje faktorn är att göra saker tillsammans, gemensamt. Datorspel uppfyller alla de här tre faktorerna. De är enormt motiverande och mycket lockande. När det gäller läsning så fungerar de två första faktorerna ganska bra, men den tredje är svårare. Det är viktigt att läsa tillsammans och diskutera det man läser. Om skolan och resten av samhället kan gynna samtal om texter, tror jag att mycket är vunnet för att höja motivationen för läsandet.

Det står klart att alla sektorer, från skolor till bibliotek, från näringsliv till civilsamhället, har en roll att spela för att säkerställa läsningen hos barn och unga. Skolan och lärare har en fortsatt central roll, påminner George Sarkes, medlem i Kulturrådets ungdomsråd för läsning.

– Jag hade turen att ha otroliga svensklärare i min skola. De fick verkligen hela klassen att älska läsning.

Måste det vara lustfyllt?

Måste läsning vara lustfullt? Kan det inte bara vara nödvändigt som så mycket annat i skolan?

– Gör vi en liten tankekurpa när vi inte skiljer på kul och lustfyllt? En motgång, en utmaning, kan vara väldigt lustfyllt, fast det är ganska smärtsamt i själva processen.

– När man väl har lyckats kan det kännas väldigt lustfyllt. Men vi måste komma ihåg att läsning är komplext. Det är ansträngande. Det är svårt, säger Filippa Mannerheim.

– Det svåra är den första fasen när man ska lära sig att koppla ljud eller bokstäver, bokstavera sig igenom orden och få ett sammanhang. När de väl har knäckt koden, är det ganska lätt att göra det lustfyllt. Frågan är om man kan hitta några morötter för att göra själva det här draggländet med bokstäverna lite mer lustfyllt? undrar Peter Gärdenfors.

Malin Carlsson är glad över att hon i sitt jobb bara jobbar med den lustfyllda läsningen.

– Jag tänker ofta på hur jag ska väcka barnens intresse och nyfikenhet för läsning. Bara för att man kan läsa så vill man ju inte alltid göra det. I det läsfrämjande projekt som vi jobbar med nu utgår vi från varje individs intressen och kunskaper. På det sättet kan vi hitta ingångar till kravlös och lustfylld läsning på fritiden för just den personen!

Filippa Mannerheim är gymnasielärare i svenska och historia och opinionsbildare. "Läsningen har en särställning. Den har en kognitiv fördel som spiller över på allt annat i skolan."

Malin Carlsson är projektledare för läsfrämjande insatser utanför skolan, tidigare barn- och ungdomsbibliotekarie. "För mig är läsning lite som mindfulness. Det är en paus från ständig stimulans och ger barnen utrymme att skapa egna bilder."

Peter Gärdenfors är filosof, författare och professor i kognitionsvetenskap. "Ett bättre ordförråd ger bättre verktyg till att tänka. Läsning ger verkliga kognitiva fördelar."

Dilsa Demirbag-Sten är generalsekreterare för Berättarministeriet, ledamot i Läsrådet. "Skolan och biblioteken är fundamentala, men resten av samhället måste också ta sitt ansvar". Moderator för detta samtal.

Jenny Skånberg

Gemen- sam läsning – egna uttryck

På Nätverkstan utgår det läsfrämjande arbetet ofta från kulturtidskrifter och ungas produktion av egna tidningar. Genom att läsa, skriva själva och samtala om andras och varandras texter får deltagarna ett levande umgänge med språket.

– Att jobba med tidskrifter och egna publikationer öppnar för fördjupning och långsamhet i kontrast till snabba sociala medier, berättar kommunikatören och projektledaren Jenny Skånberg. Vi på Nätverkstan tror också på känslan av papper i händerna. Det taktila och analoga ger kontext till det skrivna ordet och hur det förhåller sig till foto, illustration och grafisk form. Genom att pröva olika uttryck, språk, tankar och idéer stärks också läsningen.

Nätverkstan är ett kunskapscentrum som stöttar och utvecklar kulturlivet lokalt, nationellt och internationellt. De egna lokalerna i det anrika Lagerhuset i Göteborg är en hubb och där ligger även ett kulturhus för unga, småskaliga publicister och ideella föreningar. I lokalerna finns också Göteborgs Litteraturhus, som möjliggör möten med litteratur.

Uppsökande arbete

Trots Nätverkstans centralt belägna lokaler och många möjligheter till spännande samarbeten i Lagerhuset, består mycket av det läsfrämjande arbetet av uppsökande verksamhet. Jenny och hennes medarbetare väntar inte på att unga ska söka sig till dem.

– Det räcker inte med ett fint hus och en bra verksamhet och att bara bjuda in. Vi måste ta oss dit där människor är. Vi har släpat med oss stora högar av kulturtidskrifter och workshopsmaterial till bibliotek i ytterområdena, till en fritidsgård i Gårdsten och en queer ungdomsgård i Borås. Vi har också haft workshops för unga som tillhör Sveriges nationella minoriteter och personer som har svenska som andra språk. De vi möter har kanske aldrig haft en tanke på att delta i ett läsfrämjande projekt. Det finns en vits med att bli indragen i något nytt.

Jenny Skånberg betonar att samverkan med andra aktörer och det uppsökande arbetet är viktiga faktorer för att lyckas med läsfrämjande insatser, liksom att alltid utgå från deltagarnas egna intressen. I arbetet med minoritetsgrupper är ett tryggt rum av yttersta vikt.

Tidskriften som utgångspunkt

I Nätverkstans läsfrämjande arbete används kulturtidskrifter som en plattform där unga och personer som tillhör minoritetsgrupper kan mötas och göra saker tillsammans. Genom Nätverkstan får unga också möjlighet att möta yrkesverksamma skribenter och redaktörer för tidskrifter. De får ställa frågor och resonera tillsammans.

– De lär sig om redaktionell praktik, där det man själv gör hamnar i ett sammanhang med andra, säger Jenny Skånberg.

Att läsa tidskrifter och även producera egna, enklare tidningar ger olika infallsvinklar på ett tema eller en fråga, förklarar hon vidare.

– Vi kan ta oss an komplexa frågor och upptäcka språket på nya sätt. Det ger ingångar till att läsa och skriva ihop, skapa och använda förmågor till läsande och skrivande, reflektion och kritiskt tänkande. Det handlar om att hitta sin röst tillsammans med andra.

Maktanalys och mångfald

Ofta börjar en läsfrämjande workshop eller träff med ett samtal om något som engagerar unga eller specifika grupper. Det kan handla om drömmar, orättvisor, pengar eller om att lyfta marginaliserade gruppers perspektiv. Tillsammans med den ideella Föreningen Skepsis som jobbar med att uppmuntra till samtal och kollektivt kritisk tänkande bland unga, har Nätverkstan hållit workshops på bibliotek och fritidsgårdar i Göteborg och Borås.

I Nätverkstans regi arbetar unga ofta med självpublicering av så kallade zines, egna tidningar. Här kopplas läsning ihop med andra spår som yttrandefrihet, medie- och informationskunnighet (MIK), publicistisk verksamhet och återväxten av läsare av kulturtidskrifter. Arbetet sker i workshops, samtal och träffar både i Nätverkstans egna lokaler och på skolor och bibliotek.

– Även om ungdomarnas zines är fantastiska så är det processen som är det viktigaste. Det som händer i mellanrummen, så som det ofta är, säger Jenny Skånberg.

I andra delar av sin verksamhet arbetar Nätverkstan ofta med digitala verktyg, men i det läsfrämjande arbetet handlar det oftare om analoga metoder och det tryckta. Dels för att det är roligt att jobba med olika tekniker, dels för att det tryckta för många känns "på riktigt".

– Grafisk form är ett element som ger sammanhang åt text och bild. Men vi arbetar nästan uteslutande analogt, bland annat med collage. Alla delarna sätts samman och blir någonting gemensamt och konkret. För de unga blir det något utöver de sociala medierna, säger Jenny Skånberg.

– De vill gå i mål, bli klara och ha något som går att hålla i.

Tryckta produkter firas och sprids. Dessutom har manus och andra underlag även visats i utställningar på bland annat bibliotek i Göteborg.

Jenny Skånberg menar att läsfrämjande genom kulturtidskrifter har inneburit fokus på fördjupning och kritisk läsning, och om hur text och bild och form hänger ihop.

– Betydelsen av att bli publicerad, läst och lyssnad på är central. Att skapa med andra hänger ihop med att dela med andra.

I framtiden vill Nätverkstan i ännu högre grad utveckla sina samarbeten med andra aktörer, inte minst med biblioteken.

– Det finns oändligt mycket kvar att göra. Nätverkstan och Lagerhuset ska vara en självklar plats för frågor om yttrandefrihet och det offentliga samtalet, en plats för fördjupad läsning och samtal kring text.

Jenny Skånberg är kommunikator och projektledare på Nätverkstan, ett oberoende kunskapscentrum för kulturlivet. Hon har bland annat arbetat med satsningar som rör läsfrämjande, berättande, text, bild och form.

Ulf Fredriksson och Melody Farshin

Tioåringars läsförståelse har försämrats stadigt under de senaste tjugo åren. Enligt internationella studier ligger svenska barn visserligen över genomsnittet jämfört med andra länder. Skillnaderna mellan elever i Sverige har dock ökat.

Läsflytet sjunker

Ulf Fredriksson, docent och skolforskare, har följt utvecklingen under lång tid och är oroad över elevers läsinlärning och läsutveckling. Enligt den internationella kunskapsmätningen från 2021 av läsförståelsen hos fjärdeklassare, PIRLS, sjunker läsförståelsen hos elever. Studier som PISA visar att även 15-åringar har problem med läsning.

– Nästan en femtedel av 15-åringarna har stora problem med sin läsning, säger Ulf Fredriksson.

– De har svårigheter att läsa mellan raderna, att binda samman text och förstår bara mycket enkla sammanhang. Det innebär att det finns en stor grupp unga som även längre fram i livet kommer att ha svårt att läsa annat än väldigt enkla texter, om de inte får hjälp att utveckla sin läsning.

Undersökningarna ger ändå visst hopp. I PIRLS-undersökningen från 2021 läste elever mer än vad de gjorde 2016. Även undersökningen Ungar & medier 2023 från Statens medieråd visar att den dagliga läsningen av böcker och tidningar har ökat i alla åldrar och bland både pojkar och flickor jämfört med mätningen 2020. Men Ulf Fredriksson pekar också på oroväckande tendenser i PIRLS, som att en tredjedel av de svenska fjärdeklassarna säger att de inte "tycker om att läsa".

– De tycker att det är jobbigt. I Sverige ligger läsningen ändå på en högre nivå än i de flesta andra europeiska länder. Frågan är bara hur hållbart det är om man inte tycker om att läsa? Man måste tycka att det är intressant och roligt för att få ett visst flyt. Utan det intresset får du inte tillräcklig övning och utvecklar inte läsningen.

Flera faktorer

Den bristande läsförmågan kan bland annat bero på att skolan inte har upptäckt problemen i god tid och åtgärdat dem, menar Ulf Fredriksson. Sedan kan det också bero på att en del elever inte läser tillräckligt mycket för att få flyt i läsningen. Kanske stimuleras de inte heller till läsning i hemmet eller av kompisar. Om man inte får rätt stöd och lästräning tidigt, blir det jobbigt att läsa, och då tappar man intresset.

Melody Farshin, författare och ståupp-komiker, känner igen sig i Ulf Fredrikssons beskrivning.

– Jag gick från att älska att läsa till att få allt svårare att förstå vad jag hade läst. När jag var yngre läste jag böcker som hjälpte mig att ta en paus från min verklighet. Jag kunde mitt i vintern åka på sommaresemester via läsningen. Men ju äldre jag blev, desto mer tappade jag fokus och intresse.

Melody säger att en orsak till att hon slutade läsa var för att hon inte kände igen sig i de böcker som hon fick i skolan och på biblioteket. Hon växte upp i förorten Husby och hittade inte ungdomslitteratur som hon kände igen sig i. Många av hennes kompisar läste inte heller.

– För mig handlade det mycket om att jag inte blev fångad av böcker som jag inte kunde känna igen mig i, böcker där unga som jag, inte fanns representerade. Jag tror att många kände samma sak, säger Melody Farshin.

När hon själv började skriva böcker var det mycket för att fylla det tomrum hon själv upplevt som barn. Hennes bokserie om tvillingarna Ali och Aicha handlar om vardagen i ett miljonprogramsområde, inspirerat av uppväxten i förorten Husby – miljöerna och människorna där.

– Vi pratar så mycket om att unga måste läsa böcker men ibland kanske det inte är något fel på ungdomen, utan på litteraturen, säger Melody Farshin.

Minskad pappersläsning över tid

Läsningen på papper har minskat under många år medan läsning, tittnings och lyssning på internet ökat. Att barn och ungdomar enligt de senaste undersökningarna nu läser något mer, tror Ulf Fredriksson som studerat tabellerna, delvis kan bero på de nya medievänorna.

– En del av frågorna om läsning i exempelvis PIRLS och från Medierådet är ganska allmänt ställda. Det är möjligt att barn pratar om läsvanor både digitalt och på papper. Då kan man tänka att det är bättre att läsa något än att inte läsa alls. Men att läsa en bok ger mycket mer lästräning än att läsa på nätet, där man ofta skummar text. Men om valet är att läsa där eller inte läsa alls så är det bättre att läsa där.

Melody Farshin har själv upptäckt hur svårt det kan vara att få barn att läsa.

– Jag försöker motivera min tioåriga guddotter till läsning men hon tycker mest att jag är jättekonstig som jobbar med böcker. Vi brottas ju med konkurrenser som Youtube och ser att digitaliseringen har förändrat barns och ungdomars vanor. Alla barn och ungdomar är så fästa vid sina smartphones. Men om vi slår ihop alla DM:s, memes och bildtexter, som unga läser per dag via telefon, kanske varje ungdom i Sverige läser en halv bok per dag i antal tecken!

Vems uppdrag?

Vilken roll har författare och förlag i att uppmuntra och nå ut till dem som inte läser?

Ulf Fredriksson tror att uppmuntran till lästräning framför allt är en uppgift för föräldrar och lärare.

– Det är deras uppgift att se till att barnen har de färdigheter som behövs för att kunna ta sig an böcker om ämnen och karaktärer man tycker är intressanta. Som författare kan man möjligen tänka på att inte skriva onödigt svårt. Men de som skriver barn- och ungdomslitteratur ska nog helt enkelt göra det de tycker är bra, då hittar de förhoppningsvis sina läsare.

Men problemet är inte bara att man inte hittar något intressant att läsa, utan att det kräver för stor ansträngning att ens börja läsa, säger Ulf Fredriksson.

– Sedan glömmet du bort vad du har läst, får börja om från början och tappar tråden. Detta gäller för de 20 procent av 15-åringarna som har problem med sin läsning. De läser inte, för att de tycker att det är svårt att läsa. Grunden måste läggas tidigt, och sedan ska tekniken förfinas. Läsning är lite som maratonträning, du måste komma upp i en viss mängd hela tiden för att nå en viss nivå. Få upp tempo och kondition.

Långsiktiga konsekvenser

PIRLS-studierna av 9–10-åringar har pågått i tjugo år, men just de eleverna har inte följts upp så ingen vet hur det har gått för de barn som var lässvaga när de första undersökningarna gjordes. Däremot finns det longitudinella undersökningar där man följt elever under längre tid, bland annat i Danmark och i Kanada.

– Det visar sig att elever som har problem med sin läsning tidigt, ofta fortsätter att ha problem, tyvärr säger Ulf Fredriksson.

– Det påverkar också deras vidare studier och yrkesval. Därför är det så viktigt att man tidigt hittar de elever som behöver stöd. I nästa PISA-undersökning kan vi väl hoppas att svenska elevers läsning har förbättrats. Men ett problem vi har sett är att skillnaderna ökar. De växande skillnaderna mellan olika elevgrupper och olika skolor blir allt större och det är oroväckande. Det finns elever som går på skolor där man inte alls stimuleras till läsning av den omgivande miljön. Det är oerhört viktigt att gapet mellan skolor och grupper inte ökar mer. Alla elever oavsett bakgrund, socioekonomisk standard och oavsett kön, ska få möjligheter att bli goda läsare.

Melody Farshin betonar vikten av att tänka på hur man samtalar med unga om läsning.

– Vi pratar så mycket om att man måste läsa böcker för att bli smart och framgångsrik. Det gör att många förknippar läsning med intelligens. För den som har svårt med läsningen av olika anledningar, kan det skapa en känsla av att de inte kan lyckas i livet. Därför: vi ska vara noga med vilka ord vi använder när vi försöker väcka läslust, annars kan det få motsatt effekt.

Vad visar statistiken?

- Storstadsbarn läser bättre än barn i glesbygd.
- Flickor läser bättre, och hellre än pojkar.
- Läsning ökar, men det är inte helt klart om det är läsning på papper eller digitalt som ökar.
- Bland fjärdeklassare har ingen EU/OECD-nation förbättrat sina resultat vad gäller läsning sedan 2016, och många länder presterar sämre än tidigare. Trots försämringen ligger svenska elever fortfarande över genomsnittet.

Ulf Fredriksson är docent i pedagogik vid Stockholms universitet. Han har i sin forskning intresserat sig för internationella jämförelser samt för elevers läsinlärning och läsutveckling.

Melody Farshin är författare till ungdomsböcker som speglar vardagslivet i orten, föreläsare och ståupp-komiker.

Cecilia Gärdén

Digiteket för alla

Har du frågor om läsning och läsfrämjande? Letar du inspiration för ditt eget läsfrämjande arbete, eller har du råd och tips att dela med dig av till andra? Då är Digiteket något för dig.

Digiteket är en fullmatad resurs för alla som jobbar med att främja läsning och vill utveckla sin kompetens. Det är en plattform för digital fortbildning och inspiration, en plats för att dela kultur. Det innebär att allt material är tillgängligt för alla. Cecilia Gärdén är koordinatör för Läsfrämjandelyftet för folkbiblioteken på Kulturrådet. Hon beskriver "Läsfrämjandelyftet" som ett treårigt regeringsuppdrag som syftar till att stärka professionen för alla som arbetar på bibliotek med läsfrämjande och litteraturförmedling. Här finns också möjligheten att bidra med egna erfarenheter och kompetens kring läs- och litteraturfrämjande arbete.

– Vi har använt flera metoder i lyftet för att nå olika målgrupper, som att ge bidrag till kommuner och regioner för att möjliggöra kompetensutveckling, förklarar Cecilia Gärdén.

Dessutom finns en chefskurs som fokuserar på strategier för att främja läsning bland personalen, där forskare sedan följer upp hur chefer arbetar långsiktigt med läsfrämjande. Att utveckla sin kompetens djupare kräver tillgång till olika slags kunskap och material, och det är här Digiteket kommer in i bilden.

Breddat uppdrag

Digiteket startade 2019 och fokuserade initialt på digital kompetens samt medie- och informationskunnighet. Sedan maj 2023 omfattar plattformen även litteratur, förmedling, läslust, språkutveckling och läsförmåga.

Anna Nyman, redaktör på Digiteket, framhäver plattformens bredd och öppenhet:

– Även om vi primärt riktar oss till folkbibliotekens medarbetare finns material tillgängligt gratis för alla intresserade, som skolbibliotekarier, universitetsbibliotekarier, lärare och andra yrkesgrupper.

För de som strävar efter att bli ännu bättre på att nå ut till barn och unga, erbjuder Digiteket vetenskapliga läresurser och kunskaper om barns och ungas läsvanor. Det finns även guider för hur man använder läsfrämjande appar, sköter en webbplats eller hanterar juridiska frågor relaterade till läsfrämjande aktiviteter. Digiteket erbjuder också omvärldsbevakning genom rapporter och intervjuer med forskare och andra experter.

– Vi vill öka intresset för och användningen av forskning för att förbättra kvaliteten på det läsfrämjande arbetet, tillägger Cecilia Gärdén. Digiteket har samarbetat med forskare från åtta olika lärosäten som bidragit med sitt expertmaterial till plattformen.

– Besök Digiteket och bli inspirerad av innehållet. Inte alla behöver uppfinna hjulet på nytt, utan kan dra nytta av andras erfarenheter och bygga vidare på dem. Och kom ihåg, du kan också bidra med dina egna erfarenheter, säger Anna Nyman.

Biblioteken uppmanas ofta att förbättra sitt arbete med inflytande och delaktighet, anpassade böcker och flerspråkiga perspektiv. På Digiteket finns material som täcker dessa områden, för vi är många som behöver hjälpas åt. Ju mer vi vet om aktuell forskning och barns och ungas syn på den egna läsningen, desto bättre kan vi tillsammans lyfta läsningen. Kort sagt – Digiteket är en oundgänglig resurs för dig som både vill inspireras och inspirera till läsning.

Cecilia Gärdén är Kulturrådets innehållskoordinator för Läsfrämjandelyft för folkbibliotek 2022-2023.

Kajsa Ravin, Peter Fredriksson och
Magnus Larsson

Jakten på den försvunna läsningen

Ansvar för att stärka unga människors läsning delas av många på alla samhällsnivåer. Vi frågar tre myndigheter om deras läsfrämjande uppdrag och vad som är nästa steg.

Enligt forskningen behöver unga läsa mer än vad de gör idag, både i och utanför skolan. Detta för att träna på och utveckla sin läsning och förbättra sitt ordförråd. Hur kan myndigheterna bidra till att ge likvärdiga möjligheter till unga? Tre generaldirektörer för de berörda myndigheterna Kulturrådet, Skolverket och Myndigheten för tillgängliga medier, ger svar och blickar framåt.

Kajsa Ravin på Kulturrådet beskriver att myndigheten har ett brett uppdrag och många kontaktytor från bibliotekarier på folkbibliotek och skolor, till författare, förlag och ideella föreningar. Kulturrådet har även en analyserande funktion.

– Kulturrådets roll ligger inom kulturens fält, alltså inte i skolan, säger Kajsa Ravin. Vi ska stimulera ungas frivilliga läsning och ge bidrag till föreningar, folkbibliotek och läsfrämjande projekt, och ger även stöd till kvalitetslitteratur.

Att sprida kunskap och driva utvecklingen framåt är en viktig del av Kulturrådets arbete.

– Vi har nationell överblick och kan lyfta frågor strategiskt. Där behöver vi stå i bredd med andra myndigheter som Skolverket och MTM, eftersom vi har lite olika roller och möjligheter inom det kulturpolitiska fältet.

Ansvar för skolan

Skolverket arbetar läsfrämjande på olika sätt inom ramen för det som är skolans ansvar. Det vill säga sådant som återfinns i läroplan, kursplan och ämnesplaner.

– Vi stöttar rektorer, lärare och andra verksamma i skolan i deras läsfrämjande arbete. Det kan handla om allt från att ta fram praktiska handledningar till det dagliga arbetet och till att erbjuda kompetensutveckling, förklarar Peter Fredriksson, Skolverkets generaldirektör.

På myndighetens webbplats finns mängder av information, filmer och annat stödande material riktat till alla yrkesgrupper som ska planera och organisera skolarbetet. Peter Fredriksson betonar också vikten av samverkan mellan myndigheterna.

– Jag brukar beskriva det som ett samskapande arbete. Vad gör Kulturrådet för Skolverket, och vad gör vi för MTM och tvärtom? Vi behöver inte lägga oss i varandras arbete, men det vi gör ska stärka och "tagga i" varandra.

Lika läsning

Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, riktar sig främst till de unga som har någon form av läsnedsättning eller som möter läshinder på grund av hur samhället ser ut. Samhället ska vara uppbyggt så att alla som lever där kan läsa på sina villkor, förklarar generaldirektör Magnus Larsson.

– Det gäller ungdomar som exempelvis har dyslexi eller en synnedsättning, men också unga som saknar läsvana eller är läströtta. Det viktiga är att agera kompensatoriskt för att ge alla lika möjligheter.

MTM har i uppdrag att vara ett nationellt kunskapscentrum för tillgängliga medier. Det ska finnas tillgång till litteratur, nyheter och samhällsinformation oavsett läsförmåga eller funktionsnedsättning. De levererar också kunskap om tillgänglig läsning till hela samhället och hjälper till att inkludera flera.

– Det ska gälla oavsett om du läser med ögon, öron eller fingrar. Du kanske vill lyssna på texten och se den samtidigt, eller använda känselsinnet, det vill säga läsa taktilt. Allt från skönlitteratur till nyheter ska också finnas på lättläst svenska.

Läslov och bokklubbar

Skolverket genomför kontinuerliga och långsiktiga insatser för att väcka nyfikenhet för skönlitteratur och sakprosa och för att stimulera läsintresset hos barn och elever. Till exempel genom att stärka det så kallade läslovet vecka 44, som ska inspirera och motivera barn och unga till läsning.

– Skolverket ger konkreta tips och råd om hur rektorer kan planera arbetet inför läslovet tillsammans med skolbibliotekarier och lärare, säger Peter Fredriksson.

– På alltför många skolor drivs det läsfrämjande arbetet av en enstaka eldsjäl, en bibliotekarie eller lärare som brinner för läsning. Men för att det ska bli riktigt bra måste rektor organisera för lärande och se till att det finns böcker, tillgång till skolbibliotek och en utbildad bibliotekarie.

Mycket stöd ges också i Skolverkets Lärportal som gör tydligt vad som är skolans roll i att stärka läsförståelse och språkutveckling. Här finns undervisningsmoduler för att utveckla läsning, nyskrivna artiklar av forskare, undervisningsfilmer och tips om undervisningsmetoder.

Magnus Larsson på MTM vill lyfta myndighetens årliga pris, Läs guldet. Det belönar kreativa, inspirerande och inkluderande insatser för personer med syn- eller läsnedsättning eller som har svårt med läsningen av andra skäl.

– Läs guldet 2023 gick till en bokcirkel för EPA-ungdomar i jämtländska Svenstavik, ett fantastiskt fint exempel på hur man kan jobba innovativt för att få ungdomar intresserade av läsning säger Magnus Larsson.

Folkbibliotekarien Britt-Inger Rörborn och specialläraren Kristina Göransson prisades för sin förmåga att tänka gränsöverskridande kring grupper som biblioteken har svårt att nå. När EPA-fantasterna i jämtländska Svenstavik inte ville komma till biblioteket, så kom biblioteket till dem.

”Det ska gälla oavsett om du läser med ögon, öron eller fingrar”

– Det här är ett initiativ som sätter fingret på något som alla vi som arbetar med läsfrämjande måste bära med oss: det går inte att göra som vi alltid gjort, utan vi måste ständigt utveckla våra metoder och våga tänka nytt, betonar Magnus Larsson.

MTM erbjuder en nationell tjänst som tillgodoser rätten för alla att kunna läsa på sina villkor. Här kan man beställa eller ladda ner punktskriftsprodukter och skolmaterial och läsa mer om hur man kan använda myndighetens tjänster, som det digitala biblioteket Legimus.

– Vi försöker tillhandahålla kunskap om hur biblioteken kan jobba med olika målgrupper och har Sveriges största nationella digitala plattform för tillgänglig läsning med mycket barn- och ungdomslitteratur. Men utan samarbetet med alla dessa fantastiska bibliotekarier hade vi inte klarat av vårt uppdrag, säger Magnus Larsson.

Samlar kompetens och kreativitet

På nationell nivå anordnar Kulturrådet en mängd aktiviteter, som den årliga träffen för läsfrämjande.

– Det finns så många kompetenta yrkesmänniskor och många exempel på bra läsfrämjande arbete runt om i Sverige. Här kan Kulturrådet bidra till att koppla ihop dessa på kloka sätt. Den läsfrämjande träffen i december 2023 var till exempel ett viktigt tillfälle att öka kunskap och att bygga relationer mellan människor som jobbar med läsfrämjande för unga, säger Kajsa Ravin.

I träffen deltog över tusen personer båda dagarna som chattade och ställde frågor till paneldeltagare och föreläsare. Många av dem var lärare eller bibliotekarier, men även ungdomar från Kulturrådets ungdomsråd, deltog aktivt.

– När vi anordnar den här typen av konferenser bygger de alltid på vetenskaplig grund. Att unga var så delaktiga i 2023 års Läsfrämjandeträff beror på att de är en av våra viktigaste målgrupper och då måste vi säkerställa att det vi gör är bra och evidensbaserat.

”Utan samarbetet med alla dessa fantastiska bibliotekarier hade vi inte klarat av vårt uppdrag”

Bättre tillsammans

Samarbetet mellan myndigheter och aktörer som arbetar läsfrämjande är viktigt. Läsrådet bildades 2021 och är ett nytt organ inom Kulturrådet. Läsrådet ska vara en drivande och samordnande aktör inom det läsfrämjande arbetet med ledamöter som är experter på området i sina yrkesroller inom skola, kulturliv och forskning. Rådet ska också skapa förutsättningar för samverkan mellan aktörer inom kultur, skola, civilsamhälle, folkbildning, bokhandel, förlag och andra delar av näringslivet. Kajsa Ravin från Kulturrådet är ordförande och Myndigheten för tillgängliga medier samt Skolverkets generaldirektörer är adjungerade ledamöter i rådet.

– Läsrådet har betytt oerhört mycket för att utveckla vårt läsfrämjande arbete, säger Kajsa Ravin som också poängterar behovet av bättre organisation och samordning på kommunal, regional och statlig nivå. Civilsamhället och andra måste kunna förhålla sig till de offentliga aktörerna som alla har olika kunskaper och ansvar. Vi på den statliga nivån måste hålla hög kvalitet så att regioner och kommuner kan ta hand om sina ansvarsområden på bästa sätt.

Även Skolverket och MTM ser Läsrådet som en viktig och värdefull plattform, inte minst för de tre myndigheterna som kan samverka och skapa en gemensam bild av nuläget och nödvändiga åtgärder.

Utmaningar och möjligheter

Kulturrådet, Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, och Skolverket har många knutar kvar att lösa men de tre generaldirektörerna ser också stora möjligheter.

– Att sprida kunskap och driva på utvecklingen är en viktig del av Kulturrådets arbete, säger generaldirektören Kajsa Ravin. Under 2024 ska vi bland annat stödja ett antal pilotprojekt kring ungas läsning där de unga själva ska vara med och utforma insatserna.

Skolverket fortsätter att följa upp barn och elevers läsutveckling, samt identifierar utmaningar och behov av stöd.

– Vi har mycket på gång som handlar om att stärka skolans kapacitet att utveckla elevers läsförmåga och väcka deras läsintresse. Vi vill göra det ännu lättare för lärare att hitta det som är relevant och användbart för dem. Vi tar också fram en handbok för dem som jobbar i skolan, med konkreta tips om hur man kan stimulera elevers litteraturintresse, berättar Peter Fredriksson.

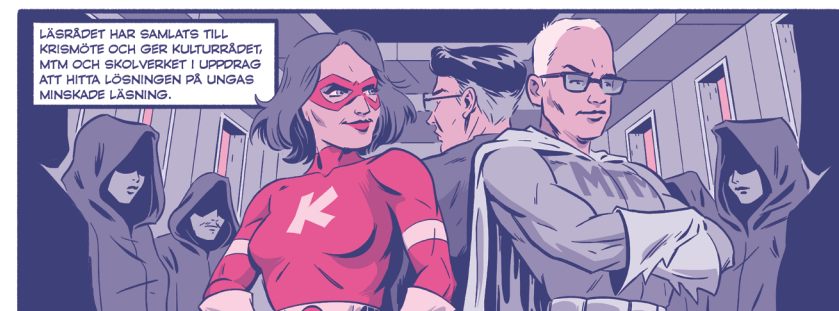
Magnus Larsson önskar sig ännu mer fokus på innovation och kreativitet när det gäller läsfrämjande insatser. Han påminner igen om läraren och bibliotekarien från Jämtland som sökte upp ungdomar i garage och på motorgårdar. Av 25 anmälda "EPA-ungdomar" fullföljde 22 bokcirkeln, flera av deltagarna hade någon typ av läshinder.

– Genom att sedan berätta om sina metoder i en bok, EPA Book Club, på lästräffar, författarbesök och Bokmässan har de inspirerat andra till att tänka "utanför boxen". Som att inte dra sig för att muta sina deltagare med fika eller pizza!

Kajsa Ravin är generaldirektör för Kulturrådet och ordförande i Läsrådet.

Peter Fredriksson är generaldirektör för Skolverket och ledamot i Läsrådet (fram till 240131)

Magnus Larsson är generaldirektör för Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) och ledamot i Läsrådet.

JAKTEN PÅ DEN FÖRSVUNNA LÄSNINGEN

KIM U. -24

Text: Carmilla Floyd
Illustration: Kim W. Andersson
Tryck: Kalmar Kuvert Sweden AB

© Statens kulturråd 2024

ISBN: 978-91-89748-23-1

Kulturrådet
Box 27215, 102 53 Stockholm
Besök: Borgvägen 1-5
Tel: 08 519 264 00
E-post: kulturradet@kulturradet.se

kulturradet.se

Stämmer det verkligen att unga inte längre läser? Och hur skildrar man vardagen på ett trovärdigt sätt i en ungdomsbok? Dessa frågor diskuterades på Kulturrådet och Läsrådets läsfrämjandeträff i december 2023. Temat var Ung läsning. I den här skriften finns texter som sammanfattar de olika programpunkterna som bestod av panelsamtal, föreläsningar och intervjuer. Nytt för i år var att ungdomar var med i många av programpunkterna.

Författaren Melody Farshin och George Asaad från ungdomsrådet guidade oss genom två halvdagar.

Skriften riktar sig till myndigheter, organisationer, bibliotekspersonal, lärare och andra aktörer som arbetar läsfrämjande. Tanken är att sprida kunskap. Tack alla som bidragit med engagemang och intresse.

Ung läsning är det fjärde numret i skriftserien Kulturrådets läsfrämjande skrifter. Den går att beställa på kulturradet.se/publikationer